

EBÛ MEDYEN'İN (Ö. 594/1197) HAYATI, TASAVVUF ANLAYIŞI VE İSTİĞFÂR KASİDESİ

EYYUP AKDAĞ*

Abu Madyan's (D. 594/1197) Life,
His Understanding of Sufism and *His Repentance Ode*

Abstract: Abu Madyan, one of the key figures of the history of Sufism, was born in Andalusia, in 6/12. century. He spent the first years of his childhood as a shepherd. Then he fell in love with the knowledge and received education by travelling so many places. He gravitated toward the spiritual field since he is not satisfied with only the external knowledge. He joined discourses of the foremost sheikhs in his own time and won their affection. Abu Madyan was regarded as the sheik of the Maghreb (Western) region and educated lots of students in a successful way. He had an affect on the birth, development and taking shape of myriad sects via his students and works. Abu Madyan's influence on Sufi movements still continues to be potent in today's world. Abu Madyan with apparent miracles adopted a Sufi concept based on Qur'an and Sunnah, is compatible with both external and internal world.

* Yrd. Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tasavvuf Anabilim Dalı.
[eyyupakdag5@hotmail.com]

Keywords: Abu Madyan, al-Kasîdetü'l-İstiğfâriyye, Sufism, Religious Order, Repentance, Unification, Ibn Arabî.

Öz: Tasavvuf tarihinin önemli şahıslarından olan Ebû Medyen 6/12. asırda Endülüs'te doğmuştur. Çocukluğunun ilk yıllarını çobanlık yaparak geçirmiştir. Daha sonra gönlüne ilim aşkı düşen Ebû Medyen birçok muhiti gezererek ilim tahsilinde bulunmuştur. Elde ettiği zâhirî ilimle yetinmeyen Ebû Medyen mânevî alana yönelmiştir. Zamanın önde gelen şeyhlerin sohbetine katılmış ve onların sevgilerini kazanmıştır. Mağrib bölgesinin şeyhi kabul edilen Ebû Medyen çok sayıda öğrenci yetiştirmiştir. Yetiştirdiği öğrenciler ve bıraktığı eserler ile birçok tarîkatın doğuşuna, gelişmesine ve şekillenmesine etki etmiştir. Günümüz tasavvufî hareketlerde Ebû Medyen'in tesiri devam etmektedir. Kerametleri zâhir olan Ebû Medyen *Kur'ân* ve sünnet temelli zâhir ve bâtın uyumlu tasavvuf anlayışını benimsemiştir.

Anahtar Sözcükler: Ebû Medyen, *el-Kasîdetü'l-İstiğfâriyye*, Tasavvuf, Tarîkat, Tevbe, Tevhîd, İbnü'l-Arabî.

284 Giriş

OMÜİFD

Tasavvuf tarihi açısından Ebû Medyen (ö.594/1197) etki gücü yüksek, edebî yönü kuvvetli sûfî şahsiyetlerin en önde gelenlerinden birisidir. Yetiştirdiği binin üzerinde öğrenci ve geride bıraktığı çok sayıda eser ile görüş ve düşünceleri birçok tasavvufî oluşumu ve İslamî hareketleri etkilemiştir. Zamanının kutbu kabul edilen Ebû Medyen sadece manevî alanda değil zâhirî alanda da elde ettiği tahsil ile önde gelen âlimlerden biri kabul edilmektedir. O'nun şahsiyetinde şeri'at ve marifet, zâhir ve bâtın birleşmiştir. Bu bağlamda onun tasavvufî yaklaşımları, görüş ve düşünceleri günümüz tasavvufî oluşumlarda hala güncelliğini korumakta ve başvuru niteliğini sürdürmektedir.

Bu araştırma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Ebû Medyen'in hayatı anlatılmış, ikinci bölümde tasavvuf hareketlerine etkisi vurgulanmış, üçüncü bölümde tasavvuf anlayışı genel hatlarıyla verilmeye çalışılmış, son bölümde ise *İstiğfâr Kasîdesi'* ne yer verilmiştir.

Araştırmada mümkün mertebe ilk kaynaklara müracaat edilmiştir. Bununla birlikte günümüzde yazılan eserlerden de istifade edilmiştir.

Ebû Medyen'in görüş ve düşünceleri daha ziyade kendi eserlerinden nakledilmiş ve düşüncelerine kaynaklık eden eserlere de yer yer işaret edilmiştir. Son bölümün konusu olan *İstiğfâr Kasîdesi* farklı nüshalardan yararlanılarak hazırlanmıştır. Bu kasîdenin hem manası hem de Arapça metni birlikte verilmiştir. İsminden de anlaşıldığı gibi *İstiğfâr Kasîdesi* tevbe konusunu içermektedir. Vird olarak okunan *İstiğfâr Kasîdesi*, Ebû Medyen'in önemli manzum eserlerinden birisidir.

Ebû Medyen'in Hayatı

İsmi Şu'ayb b. Hüseyin/Hasan olan Ebû Medyen 515/1121 yılında Endülüs'ün İşbîliyye (Sevilla) yakınlarındaki Kutanyâna/Cantillano'da doğmuştur. Kutanyâna, İşbîliyye'nin güney doğusuna 30 kilometre mesafede bulunan küçük bir beldedir. Şu'ayb b. Hüseyin, Medyen ismindeki oğlundan dolayı Ebû Medyen künyesini almış ve bu isimle meşhur olmuştur. Bu künyenin dışında Endülüsî, Mağribî... gibi isimlerle de nisbetlenmiştir.¹

¹ Abdülvehhâb eş-Şa'rânî, *Levâkihu'l-envâr fî tabakâti'l-ahyâr, et-Tabakâtü'l-kübrâ*, Mısır: el-Matba'atü'l-âmiretü'l-Osmâniyye, 1305, c. I, s. 153; Ebû Abdullah Muhammed b. Ca'fer b. İdrîs el-Kettânî, *Selvetü'l-enfâs ve muhâdesetü'l-ekyâs*, nşr. Abdullah Kâmil el-Kettânî, Hamza b. Muhammed Tayyib el-Kettânî, Muhammed Hamza b. Ali el-Kettânî, Dârü's-sekâfe, 1425/2004, c. I, s. 416; Ahmed b. İbrahim b. 'Allân, *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsîyye*, nşr. Ahmed Ferîd el-Mezîdî, Kâhire: Dârü'l-âfâki'l-'Arabiyye, 1428/2008, s. 7; T. Hûtisimâ, T. V. Ernold, R. Bâsiyet, R. Hartemân, *Mücizu dâirati'l-me'ârifî'l-İslâmiyye*, thk. İbrahim Zeki Hurşîd, Ahmed eş-Şentanâvî, Abdulhamid Yunus, Hasan Habeşi, Abdurrahman eş-Şeyh, Muhammed 'Inâî, Birinci Baskı, Merkezü'ş-şârika li'l-ibdâ'î'l-fikri, 1418/1998, c. II, ss. 398-401; Bedevî Mahmûd eş-Şeyh, *el-Kenzü'l-ferîd fî't-tasavvufi'r-reşîd*, Kâhire: Heydeberc, 2008, c. II, s. 866; Abdurrahman Câmî, *Nefahâtü'l-Üns*, çev. Lâmiî Çelebi, nşr. Süleyman Uludağ, Mustafa Kara, İstanbul: Marifet Yay., 1995, s. 736; Abdülhalîm Mahmûd, *Ebû Medyen el-Ğavs*, Kahire: Dârü'l-maârif, 1985, s. 23; Ahmed b. İbrahim b. Allân, *Şerhu kasîdetey lezzeti'l-'ayşi ve hâlî's-sülûk*, nşr. Muhammed el-Avvâd, Suriye: 1428/2008, s. 11; Hamide Ulupınar, "Ebû Medyen el-Mağribî, Hayatı, Eserleri, Tasavvufî Görüşleri ve Medyenîyye Târîkatı", Doktora tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2012, ss. 31-33; Tahsin Yazıcı, "Ebû Medyen", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, cilt 10, İstanbul: TDV Yay., 1994, c. X, s. 186; Kadir Özköse, *Tasavvufî Hikmet ve Risâleler*, Konya: Ensar Yay., 2008, s. 10; Kadir Özköse, "İbnü'l-Arabî'nin Şeyhi Ebû Medyen Şuayb el-Ensârî'nin Hayatı, Eserleri ve Tesir Halkası", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, sy. 21, 2008, s. 99.

Bazı kaynaklarda doğum yeri Bicâye² olarak da gösterilen Ebû Medyen, fakir bir âileye mensuptur. Çocukluk ve gençlik yıllarını aile bütçesine katkı sağlamak için dokumacılık ve çobanlık yaparak geçirmiştir. Koyunları her götürüş ve getirisinde *Kur'ân* okuyan ve ibadet eden insanları gördükçe, ilim ve ibadetten uzak olduğu için kendisinde hep eziklik hissetmiştir. *Kur'ân* ve ilim öğrenme isteği içine iyice yerleşen Ebû Medyen, kardeşlerinin tüm engellemelerine rağmen çobanlık görevini bırakarak ilim yolculuğuna başlamıştır.³

Ebû Medyen'in hayatı Endülüs ve Kuzey Afrika'da hüküm süren Murâbitlar (483-540/1090-1147) ve Muvahhidler (540-645/1147-1248) dönemine rastlamaktadır. İlim hayatına başlaması Murâbitlar'ın son Muvahhidler'in de ilk zamanı olarak tahmin edilmektedir.⁴ Bu tahmin ışığında Ebû Medyen'in yirmi beş yaşlarında ilim tahsiline başladığını söylemek mümkündür. İlim yolculuğuna deniz yoluyla ulaştığı Tanca'dan başlayan Ebû Medyen Sebte, Merâkeş, Fas gibi çeşitli yerleri dolaşmış ve bu bölgelerdeki âlimlerden istifade etmiştir.⁵ Bölgenin en önemli ilim merkezlerinden olan Karaviyyûn Câmii'ndeki ders halkalarına katılan Ebû Medyen zamanla İslâmî ilimlerde söz sahibi olmuştur. Mâlikî mezhebinin usûl ve furû'unu derinlemesine öğrenen Ebû Medyen bu mezhebin önde gelen âlimlerinden birisi olmuş ve bu mezhebe göre fetvalar vermiştir. Ebû Medyen'in fıkıh dışında uzmanlaştığı alanlardan birisi de hadis alanıdır. Hadiste hafızlık mertebesine ulaşan Ebû Medyen, hadis kitaplarından başta İmâm-ı Mâlik'in (ö.179/795) *Muvatta* ve İmâm-ı

² Kettânî, *Selvetü'l-enfâs*, c.I, s. 416; Mahmûd Makdîş, *Nüzhetü'l-enzâr fi 'acâibi't-tevârîh ve'l-ehbâr*, thk. Ali ez-Zevârî, Muhammed Mahfûz, Birinci Baskı, Beyrut: Dârü'l-ğarbi'l-İslâmî, 1988, c. II, s. 284.

³ İbn 'Allân, *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsîyye*, s. 8; Hûtisimâ, *Mûciz*, c. II, s. 401; Mahmûd, *Ebû Medyen el-Ğavs*, s. 23; Ulupınar, "Ebû Medyen el-Mağribî", s. 33.

⁴ Hûtisimâ, *Mûciz*, c. II, s. 398.

⁵ İbn 'Allân, *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsîyye*, s. 8; Hûtisimâ, *Mûciz*, c. II, s. 401; Mahmûd, *Ebû Medyen el-Ğavs*, ss. 28-29; Ulupınar, "Ebû Medyen el-Mağribî", s. 33.

Tirmîzî'nin (ö.279/892) *Sünen*'ini okumuş ve bu eserlerde kaydedilen hadisleri ezberlemiştir.⁶

Çok sayıda ilim ve irfan ehli şahsiyetlerden istifade eden Ebû Medyen'in yetişmesinde iki isim ön plana çıkmaktadır. Bunlardan biri Ebu'l-Hasan Ali b. Hirzihim (ö.559/1164) diğeri ise Ebû Ya'zâ Yilennûr b. Meymûn b. Abdullah el-Hizmîrî'dir (ö.572/1176).⁷

Nesebi Osman b. 'Affân'a dayanan Ebu'l-Hasan Hirzihim, Fas'ın müfessir, hâfız, muhaddis ve önde gelen fakihlerinden kabul edilmektedir. Çok kişinin tevbe etmesine vesile olan Hirzihim'in tasavvuf anlayışı, fıkının üzerine galip gelmiş, fakihliği sûfiliğinin yanında gölgede kalmıştır. O, amcası Ebû Muhammed ve Ebû Bekir b. el-'Arabî'den ilim ve tasavvufî icâzet almıştır. Bölgenin birçok yerinde ders halkası tanzim eden Hirzihim'in zamanla talebeleri çoğalmış, fikir ve düşünceleri bu sayede yayılmıştır.⁸

Ebû Medyen hem ilmî hem de tasavvufî ilk eğitimini Hirzihim'den almış ve onun elinden tasavvuf hırkasını giymiştir. Birçok kerametleri zâhir olan Hirzihim'in ders ve sohbet halkalarına devam eden Ebû Medyen Hirzihim'den Hâris el-Muhâsibî'nin (ö.243/857) *er-Riâye li Hukûkullah* adlı eseriyle Gazâlî'nin (ö.505/1111) *İhyâu Ulûmiddîn* ve *el-Maksadü'l-esnâ fi Şerhi Esmâi'l-hüsnâ* adlı eserlerini okumuştur. Ebû Medyen ayrıca Ebû Tâlib el-Mekkî'nin (ö.386/996) *Kâtu'l-kulûb* ile Abdülkerim b. Hevâzin el-Kuşeyrî'nin (ö.465/1072) *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye* adlı eserlerini de müzâke-

⁶ Hûtisimâ, *Mûciz*, c. II, s. 402; Ulupınar, "Ebû Medyen el-Mağribî", ss. 34-35; Mahmûd, *Ebû Medyen el-Çavs*, s. 37; İbn 'Allân, *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsıyye*, s. 9, 13, 28.

⁷ Şihâbuddîn Ahmed b. Muhammed et-Tilimsânî, *Nefhu't-tîb min ğusni'l-Endülisi'r-ratîb*, thk. İhsan Abbas, Beyrut: Dâru sadr, 1997, c. VII, s. 138; Ulupınar, "Ebû Medyen el-Mağribî", ss. 42-46; İbn 'Allân, *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsıyye*, s. 7; İbn 'Allân, *Şerhu kasîdetey lezzeti'l-'ayşi*, s. 12; Özköse, *Tasavvufî Hikmet*, s. 16, 62; Yazıcı, "Ebû Medyen", s. 186.

⁸ Muhammed b. Rızık b. Abdünnâsır b. Tarhûnî el-Ka'bî es-Sülemî Ebu'l-Erkam el-Mısri el-Medenî, *et-Tefsîr ve'l-müfessirîn fi ğarbi Afrikıyya*, Birinci Baskı, el-Memleketü'l-'Arabiyetü's-Su'ûdiyye: Dâru İbnu'l-Cevzî, 1426, c. I, s. 261; Muhammed b. el-Hasan b. el-'Arabî b. Muhammed e-Hacevî es-Se'âlebî, *el-Fikrû's-sâmî fi târihi'l-fikhi'l-İslamî*, Birinci Baskı, Beyrut: Darü'l-kütübü'l-İlmiyye, 1415/1995, c. II, s. 262; Tilimsânî, *Nefhu't-tîb*, c. V, s. 242, c. VII, s. 137.

re etmiş, Cüneyd-i Bağdâdî (ö.297/909), Ebû Bekir Şiblî (ö.333/945) ve Bâyezid-i Bistâmî (ö.234/848) gibi kendinden önceki sûfilerin görüş ve yaklaşımlarını da öğrenmiştir. Ebû Medyen'in okuduğu kitaplar arasında *İhyâu Ulûmiddîn*'in önemli bir yeri vardır. Ebû Medyen: 'Çok kitap okudum ama *İhyâ* gibisini görmedim' diyerek bu esere olan hayranlığını dile getirmiştir.⁹

Bazı kaynaklarda Hirzihim'in ilk zamanlar *İhyâ*'ya karşı olumsuz tavır sergiledi, hatta *İhyâ* nüshalarının toplatılıp yakılması gerektiği görüşünde olduğu ifade edilmektedir. Ancak rüyasında Hz. Peygamber'i (a.s.) gören ve onun bu konuda ikazına muhatap olan Hirzihim daha sonra bu tavrından vazgeçtiği, *İhyâ*'nın sırrına vâkıf olarak onu başucu kaynak kitap olarak gördüğü ifade edilmektedir.¹⁰ Hirzihim'in *İhyâ*'ya olan sevgisi muhakkak ki talebesi Ebû Medyen'i de etkilemiş olmalıdır. İlerleyen bölümlerde ifade edileceği gibi, Ebû Medyen'e ait bazı görüş ve düşüncelerin, kaynak olarak *İhyâ*'ya dayandığı görülmektedir.

288

OMÜİFD

İlk tasavvufî eğitimini Hirzihim'den alan Ebû Medyen daha sonra kerâmetlerini duyduğu Ebû Ya'zâ'nın meclislerine katılır. Ebû Ya'zâ ömrünün yirmi senesini dağ başlarında geçirmiştir. Yabanî hayvanlara ünsiyeti olan ve onlara hâkimiyet kuran Ebû Ya'zâ uzun süre ağaç ve ziraat meyvesi dışında bir şey yememiştir. Zamanın kutbu kabul edilen Ebû Ya'zâ okuma yazma bilmeyen ümmîdir. Fâtîha, İhlas ve Mu'avvizeteyn surelerinin dışında başka ezberinin olmadığı ifade edilmektedir. Ebû Medyen Ebû Ya'zâ'nın yanında otuz yıl kalmıştır. Şeyhi vefat edinceye

⁹ Mahmûd, *Ebû Medyen el-Ğavs*, ss. 36- 46, 50-53; İbn 'Allân, *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsiyye*, ss. 9-10; Kettânî, *Selvetü'l-enfâs*, c. I, s. 417; Özköse, *Tasavvufî Hikmet*, ss. 13-16; Yazıcı, "Ebû Medyen", s. 186; Ulupınar, "Ebû Medyen el-Mağribî", s. 36, 52; Claude Addas, *İbn Arabî*, çev. Atıla Ataman, İstanbul: Gelenek Yay., 2003, s. 72; İsmail Mutlu, *Tarikatlar-1*, İstanbul: Mutlu Yay., 2000, s. 259.

¹⁰ Tâcüddîn Abdülvehhâb b. Takıyüddîn es-Subkî, *Tabakâtü's-Şâfi'nyeti'l-kübrâ*, thk. Mahmûd Muhammed et-Tannâhî, Abdülfettah Muhammed el-Huluv, Hecer: 1413, c. VI, s. 219.

kadar da yanından ayrılmamış onun manevi neşvesinden istifade etmiştir.¹¹

Ebû Medyen grup hâlinde arkadaşlarıyla Ebû Ya'zâ'ya yaptığı ilk ziyareti ve gelişen olayları şu şekilde anlatmaktadır: İrûcân dağına ulaştığımızda Ebû Ya'zâ'nın yanına girdim. Bana değil topluluğa yöneldi. Yemek geldiğinde benim yememi engelledi. Evin bir köşesine oturdum. Tekrar yemek geldi, ben yemeğe yöneldiğimde yememem hususunda beni tekrar ikaz etti. Bu şekilde üç gün geçti. Açlık beni iyice yordu. Ebû Ya'zâ kalktı ve yanıma geldi. Yüzümü ovalayıp başımı kaldırıp ona doğru baktığımda bir şey göremez oldum. Kör olduğumu anlayınca bütün gece ağladım. Ebû Ya'zâ sabah olunca beni çağırdı ve: 'Yaklaş! Ey Endülüslü dedi'. Ben de ona yaklaştım. Eliyle gözlerime sürdü gözlerim o anda açıldı. Sonra eliyle göğsüme dokundu ve orada bulunanlara benim için: 'Bunun ileride yüce bir şânı olacak dedi'. Bu anlatılanlar dışında Ebû Medyen şeyhi Ebû Ya'zâ'nın birçok kerâmetlerine şahit olduğunu ifade etmiştir. Hayatı boyunca Ebû Ya'zâ'nın tasarruf ve bereketini yanında hisseden Ebû Medyen şeyhini hep sevgiyle ve hürmetle yâd etmiştir.¹²

İbnü'l-Arabî (ö.638/1240) de Ebû Ya'zâ'nın büyüklüğünü takdir eden şahsiyetlerden birisidir. İbnü'l-Arabî, Ebû Ya'zâ'yı Hz. Mûsa'nın (a.s.) vârisi olarak kabul eder. İbnü'l-Arabî eserinde bu husustaki düşüncelerini şu şekilde ifade eder: Hz. Mûsa'ya Allah'ın katından geldiğinin bilinmesi için yüzüne bir nûr verildi. Öyle ki Hz. Mûsa'yı her gören Hz. Mûsa'nın yüzündeki bu nûrun şiddetinden dolayı kör olurdu. Zararı

¹¹ Mahmûd, *Ebû Medyen el-Ğavs*, ss. 36- 46, 50-53; İbn 'Allân, *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsıyye*, ss. 9-10; Kettânî, *Selvetü'l-enfâs*, c. I, s. 417; Özköse, *Tasavvufî Hikmet*, s. 13-16; Yazıcı, "Ebû Medyen", s. 186; Ulupınar, "Ebû Medyen el-Mağribî", s. 36,52; Addas, *İbn Arabî*, s. 72; Mutlu, *Tarikatlar-1*, s. 259; İhsân İlhi, *et-Tasavvuf el-menşeü ve'l-masâdir*, Lahor: İdâretü tercümânî's-selef, 1406/1986, s. 223; İbn Zeydân Abdurrahman b. Muhammed es-Sicilmâsî, *İthâfü e'lâmi'n-nâs*, thk. Ali Ömer, Birinci Baskı, Kahire: Mektebetü's-sikâfetü'd-diniyye, 1429/2008, c. I, ss. 274-275; Ebû Abdullah Muhammed b. Muhammed el-Merkâkişî, *ez-Zeylû ve't-tekmile li kitâbey el-mevsûl ve's-sıla*, thk. İhsan Abbas, Muhammed b. Şerîfe, Beşşâr Avvâd, Birinci Baskı, Tunus: Dârü'l-ğarbi'l-İslâmî, 2012, c. V, s. 335.

¹² Tilimsânî, *Nefhu't-tîb*, c. VII, s. 138; Mahmûd, *Ebû Medyen el-Ğavs*, ss. 43-44; İbn 'Allân, *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsıyye*, s. 8.

önlemek için Hz. Mûsa yüzünü örtü ile kapatır ve bu sayede ona bakanlar bir sıkıntıya uğramazdı. Aynı şekilde Ebû Ya'zâ da Hz. Mûsa'nın vârisi olduğundan onu gören kimse kör olurdu. Ebû Ya'zâ elbisesini kör olanın gözüne sürdüğünde körün gözü açılır ve tekrar görmeye başlardı. Benin şeyhim Ebû Medyen de onu görüp kör olmuştur. Ebû Ya'zâ onun gözüne elbisesini sürdüğünde tekrar görme gücünü elde etmiştir. Ebû Ya'zâ ile Ebû Medyen arasında geçen bu olayı nakleden İbnü'l-Arabi Ebû Ya'zâ'nın zamanına yetişmesine rağmen meşguliyetinin çokluğundan dolayı kendisini ziyaret edemediğini de ayrıca beyân etmiştir.¹³

Ebû Ya'zâ, sözünü sakınmayan açık sözlü bir sûfi olarak bilinir. Hırsıza hırsız, yalancıya yalancı, zinâ edene zâni, fâsık olana fâsık derdi.¹⁴ Ebû Medyen, şeyhine duyduğu hayranlığı şu sözüyle beyan etmiştir: 'Veysel Karânî'den günümüze kadar gelen tüm sâlihlerin haberlerini mütalaa ettim. Fakat Ebû Ya'zâ'dan daha hoşuma giden bir kimse olmadı.' Ebû Ya'zâ da 'Endülüslü Şu'ayb ne güzel adamdır' diyerek talebesine duyduğu özel sevgiyi ifade etmiştir. Ebû Medyen hayranlık duyduğu ve acâib hallerine ve kerâmetine şahit olduğu şeyhi Ebû Ya'zâ'nın yanında sülûkunu tamamlamış ve onun ardından irşad görevi kendisine tevdi edilmiştir.¹⁵

Ebû Medyen, Ebû Ya'zâ'nın yanında uzun süre kaldıktan sonra onun izniyle doğuya seyahat etmiştir. Bu seyahatte büyük sûfilerin neşvelerinden istifade etmiş, başta Bağdat olmak üzere doğu İslam dünyasının önemli yerlerini ziyaret etmiş ve daha sonra Hac için Mekke'ye yönelmiştir. Mekke'de Abdülkâdir-i Geylânî (ö. 561/1166) ile karşılaşan Ebû Medyen, ona muhabbet ile bağlanmış ve onun ilim halkasına iştirak ederek ondan hadis dinlemiştir. Kaynaklarda Ebû Medyen'in Geylânî'den el

¹³ Muhyiddin Ebû Abdullah Mahammed b. Ali İbnü'l-Arabî, *Futuhâtü'l-Mekkiyye*, Mısır: 1293, c. IV, s. 62.

¹⁴ Mahmûd, *Ebû Medyen el-Çavs*, s. 44.

¹⁵ Ahmed b. Ahmed b. Abdullah b. Muhammed Ebu'l-Abbâs el-Çibrînî, '*Unvânü'd-derâye fi men 'urife mine'l-ulemâi fi'l-mietit-sebi'a bi Bicâye*, thk. 'Âdil Nüveyhız, 2. Baskı, Beyrut: Menşûrâtü dâri'l-âfâkı'l-cedîde, 1979, s. 23; İbn 'Allân, *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsîyye*, s. 8; Mahmûd, *Ebû Medyen*, ss. 46-47.

alıp tasavvuf hırkası giydiğine ve Geylânî'nin Ebû Medyen'e birçok sırrını bıraktığına dair bilgiler bulunmaktadır. Ebû Medyen ilmî ve tasavvufî manada çok istifade ettiği Geylânî'yi zamanın en büyük şeyhi olarak görmekte ve ona özel sevgi ve hürmet beslemektedir.¹⁶

Ebû Medyen hac görevinin ardından Bicâye'ye dönmüş ve burada yoğun bir şekilde irşad faaliyetlerini sürdürmüştür.¹⁷ Kekeme olmasına rağmen sohbetleri büyük ilgi görmüş ve çok sayıda yetiştirdiği öğrencileri kanalıyla nüfuz alanı genişlemiştir. Meşâyihtan pek çok kişi onun terbiyesinde yetişmiş ve onun hizmetinde kemâle ulaşmıştır.¹⁸

Bicâye'ye yerleştikten sonra şöhreti hızla yayılan Ebû Medyen ömrünün sonlarına doğru bilgisiz, irfandan yoksun, ikiyüzlü ve mehdilik gibi bazı ithamlara maruz kalmıştır. İbn Rüşd (ö.595/1198) bu suçlamaları daha ileriye götürerek Ebû Medyen'i zındıklıkla itham etmiştir.¹⁹ Müntesipleri çoğalan Ebû Medyen'e yöneltilen bir başka suçlama da onun devleti ele geçireceği iddiasıdır. Muvahhid Devleti Sultanı Ebû Yûsuf Ya'kûb el-Mansûr (1184-1199) bu iddiaları araştırmak üzere Ebû Medyen'in huzuruna getirilmesini emretmiştir. Sultan'ın bu isteği talebelere çok ağır gelmiştir. Yaşı hayli ilerlemiş olan Ebû Medyen mürîdânının aksine Sultan'ın emrine muvafakat ederek yolculuğa çıkmıştır.²⁰

Yolculuk esnasında hastalığı iyice artan Ebû Medyen, sultanın huzuruna ulaşmadan Vadi-i Yesr'de vefât etmiş ve cenazesi Tilemsan yakın-

¹⁶ Ebu'l-Kâsım Sa'dullah, *Târihü'l-Cezâri's-sekâfi*, Cezâir: Dârü'l-basâir, 2007, c. IV, s. 65; Tilimsânî, *Nefhu't-tîb*, c. VII, s. 138; Hûtisimâ, *Mûciz*, c. II, s. 402; İbn 'Allân, *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsîyye*, s. 12; Kettânî, *Selvetü'l-enfâs*, c. I, s. 417; Mahmûd, *Ebû Medyen*, s. 53; Bedevî Mahmûd, *el-Kenzü'l-ferîd*, c. II, s. 866; Yazıcı, "Ebû Medyen", s. 186; Ulupınar, "Ebû Medyen el-Mağribî", ss. 37-40; Özköse, *Tasavvufî Hikmet*, s. 20.

¹⁷ Bedevî Mahmûd, *el-Kenzü'l-ferîd*, c. II, s. 866.

¹⁸ Seyyid Muhammed Hoca Efendi, *Tasavvuf Tarikatlar ve Silsileleri*, İstanbul: Ustaoglu Kitabevi, 2005, c. III, ss. 305-307; Câmî, *Nefahâtü'l-Üns*, s. 736.

¹⁹ Bedevî Mahmûd, *el-Kenzü'l-ferîd*, c. II, s. 867.

²⁰ Tilimsânî, *Nefhu't-tîb*, c. VII, s. 141; İbn 'Allân, *Şerhu kasîdetey lezzeti'l-'ayşi*, s. 11; Bedevî Mahmûd, *el-Kenzü'l-ferîd*, c. II, s. 867; Ulupınar, "Ebû Medyen", s. 50; Özköse, *Tasavvufî Hikmet*, s. 68.

larındaki Ribâtü'l-Ubbad'a defnedilmiştir.²¹ Daha sonra suçlamaların ve endişelerin yersiz olduğunu anlayan Sultan Ebû Yûsuf, Ebû Medyen'in vefatından kısa bir süre sonra türbesini inşa ederek ona duyduğu saygıyı ifade etmiştir. Ebû Medyen'le ilgili çalışmaları olan Abdülhalîm Mahmûd çok evliya kabrini gördüğünü ancak Ebû Medyen'inki gibi aydınlık ve manevî yönü yüksek bir kabir görmediğini beyan etmiştir.²²

İmâm-ı Şa'rânî (ö.973/1565) mezkûr olay hakkında farklı düşünmektedir. Ona göre Sultan Ebû Yûsuf'un Ebû Medyen'i Bicâye'den Tilimsan'a getirtmesinin asıl sebebi ithamları araştırmak için değil aksine onunla teberrük etmek içindir. Ayrıca Şa'rânî, *Levâkihu'l-envâr* adlı eserinde Ebû Medyen'in son anlarını şu şekilde anlatır: Ebû Medyen Tilimsan'a geldiğinde: 'Bizim sultanla işimiz olmaz bu gece ihvânımızı ziyaret ederiz', der. Bineğinden iner kibleye döner ve şehâdet getirir: "Rabbim! Sana, razı olasın diye acele geldim" (Tâhâ 20/84) âyetini okur ve 'Allah Hay' diyerek ruhunu teslim eder.²³ Bazı kaynaklarda ise 'Allah Hak' diyerek son nefesini verdiği belirtilmektedir.²⁴ Sultanla görüşmek üzere çıktığı bu yolculukta Ebû Medyen maalesef onunla görüşmeden vefat etmiştir.²⁵

292
OMÜİFD

Kaynaklarda Ebû Medyen'in vefatına dair farklı tarihler zikredilir. Bu tarihler arasında en çok tercih edileni 594/1197'dir. Seksen yıllık bir ömür yaşayan Ebû Medyen'in cenazesi halkın büyük bir katılımıyla Tilimsan'ın dışındaki Ubbâd'a defnedilmiştir. Ubbâd, Tilimsan'ın şerefli köylerinden ve evliyâların defnedildiği bir yer olarak bilinir. Ebû Medyen buraya defnedildikten sonra burası daha fazla ziyaretçi akınına uğramış ve duaların müstacab olduğuna inanılan özel bereket alanı olmuştur.²⁶

²¹ Mahmûd, *Ebû Medyen el-Ğavs*, s. 149; Rıdvân Muhammed Sa'îd 'Accâc İzûlî, "Tecelliyâtü'l-hubbî'l-ilâhî ve felsefetühû fi'ş-şî'ri's-sûfî: Ebû Medyen et-Tilimsânî enmûzecen", *Ekev Akademi Dergisi* 17, sy. 55, Bahar 2013, s. 246; Mutlu, *Tarikatlar-1*, s. 259.

²² Mahmûd, *Ebû Medyen el-Ğavs*, s. 149; Yazıcı, "Ebû Medyen", s. 186.

²³ Şa'rânî, *Levâkihu'l-envâr*, c. I, s. 153.

²⁴ Kettânî, *Selvetü'l-enfâs*, c. I, s. 417; Tilimsânî, *Nefhu't-tîb*, c. VII, s. 137.

²⁵ İzûlî, "Tecelliyâtü'l-hubbî'l-ilâhî ve felsefetühû fi'ş-şî'ri's-sûfî", s. 247.

²⁶ Tilimsânî, *Nefhu't-tîb*, c. VII, s. 142; İbn 'Allân, *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsîyye*, s. 7; Câmî, *Nefhatü'l-Üns*, s. 739; Şa'rânî, *Levâkihu'l-envâr*, c. I, s. 153; Kettânî, *Selvetü'l-enfâs*, c. I, ss. 416-417; Bedevî Mahmûd, *el-Kenzü'l-ferîd*, c. II, s. 867; Ulupınar, "Ebû Medyen", ss. 50-

Ebû Medyen'in Tasavvuf Hareketlerine Etkisi

Ebû Medyen çocukluk ve gençlik yıllarını Murâbitlar, olgunluk ve son zamanlarını ise Muvahhidler idaresinde geçirmiştir. Muvahhidler döneminde hem felsefe hem de tasavvuf alanında yayılma ve ilerlemeler göze çarpmaktadır. Bu dönemde İbn Tufeyl (ö.581/1185) ve İbn Rüşd (ö. 595/1198) filozof kimliğiyle ön plana çıkarken, İbn Seb'in'in (ö. 669/1270) ise hem sûfi hem de filozof kimliğiyle ön planda olduğu görülmektedir. Muvahhidûn devlet idarecileri sûfi hareketinin yayılmasına karşı çıkmamışlardır. Bu devirde yüzün üzerinde sûfi bu bölgede yaşamış ve irşad faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Bu sûfiler içinde en önde gelenlerden birisi hiç şüphesiz Ebû Medyen'dir.²⁷

Ebû Medyen, Mâlikî ulemasının ağır eleştirilerine maruz kaldığı gibi çağdaşı olan İbn Rüşd ve onun düşüncesine sahip olan bazı filozofların tekfirine de maruz kalmıştır. Ebû Medyen, Mâlikî mezhebinin görüş ve içtihatlarının hâkim olduğu toplum ve devlet idaresinde yetişmiştir. Mâlikî uleması zühd anlayışına sıcak bakarken dinde ruhbanlığın olmadığı gerekçesiyle tasavvufu bid'at olarak kabul etmişlerdir. Ebû Medyen'i zorlayan bu durum onun sahip olduğu ilmî kimliğiyle kolaylaşmıştır.²⁸ Ebû Medyen'in tasavvufî kimliğinin altında kuvvetli bir ilmî kimlik yer almaktadır. İmam-ı Zehebî (ö.748/1348) Ebû Medyen'in ilmî kimliğine işaret ederek onun içtihat ehlinde olduğunu söylemiştir.²⁹ Mâlikî mezhebinin önde gelen âlimlerinden kabul edilen Ebû Medyen Mâlikî ulemasını tasavvufa yaklaştırmış ve şahsında ilim ile irfanı, zâhir ile bâtını, şeriat ile hakikat birleştirmiştir. Ebû Medyen sayesinde tasavvufa uzak

52; İbnü'l-Mülakkın, *Tabakâtü'l-evliyâ*, s. 297; Hütisimâ, *Mûciz*, c. II, s. 402; Makdîş, *Nüzhetü'l-enzâr*, c. II, s. 284; Mahmûd, *Ebû Medyen*, ss. 148-150; İbnü'l-Mülakkın, *Tabakâtü'l-evliyâ*, s. 297; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, c. I, s. 280; İsmail Hakkı, *Hikemiyyât-ı Şeyh Ebû Medyen*, İstanbul: Mürettebîn-i Osmâniyye Matbaası, 1328, s. 3; İbn Arabî, *Tedbîrât-ı İlâhiyye Tercüme ve Şerhi*, çev. Ahmed Avni Konuk, nşr. Mustafa Tahrallı, İstanbul: İz Yay., 1992, s. 91.

²⁷ Hütisimâ, *Mûciz*, c. XXXI, s. 9767.

²⁸ Hütisimâ, *Mûciz*, c. XXIX, s. 8986.

²⁹ Ali b. Muhammed Muhammed es-Sallâbî, *'Asru'd-devleti'z-Zenkiyye*, Birinci Baskı, Kahire: Müessesetü İkra, 1428/2007, s. 413

duran birçok Mâlikî müntesibi tasavvufla tanışmış ve tasavvufun sıcak ikliminden istifade etmiştir.³⁰

Ebû Medyen yetiştirdiği ve etkilediği birçok şeyhten dolayı kendisine ‘şeyhu’ş-şuyûh’ yani şeyhlerin üstadı unvanı verilmiştir. Onun Batı İslam dünyasındaki konumu genellikle Abdülkâdir-i Geylânî’nin Doğu İslam dünyasındaki durumuna benzetilmiştir.³¹ Abdülkadir-i Geylânî İslâm dünyasının doğu tarafına etkisi ile ‘maşrûkî şeyhi’, Ebû Medyen ise İslâm âleminin batı tarafına tesirinden dolayı ‘mağribî şeyhi’ olarak ifade edilmiştir.³²

Kuzey Afrika’da İslam’ın ve sünnî tasavvuf anlayışının yayılmasında Ebû Medyen’in çok gayreti vardır. O, birçok Afrika beldelerini dolaşmış, sonunda Bicâye’yi kendine vatan edinmiştir. Sayıları binlerle ifade edilen müridleriyle Ebû Medyen’in tesir halkası genişlemiş, feyzi gittikçe yayılmış ve yetiştirdiği dervişleri arasında kerâmetleri zuhûr edenler olmuştur. Bu sebeple Ebû Medyen’e meşâyihün şeyhi ve zühhâd ve ubbâdın imâmı gibi ünvanlar verilmiştir.³³ O manevî alanda gavs, kutub, gibi velayetin en yüksek mertebelerine ulaşmış, ahvâl denizlerine dalmış ve marifetin özel sırlarına nâil olmuştur.³⁴

Kur’an ve hadis temelli bir tasavvuf anlayışını benimseyen Ebû Medyen müridânını hep bu anlayış doğrultusunda yetiştirmiştir. Bu sebepten dolayı o, Endülüs ve Mağrib bölgesinde sünnî tasavvuf ekolünün kurucusu olarak kabul edilmektedir. O’nun tasavvuf anlayışının temelinde Cüneyd-i Bağdâdî’nin (ö.297/909) görüş ve yaklaşımlarının etkisi görülür.³⁵ Bağdâdî’nin de yer aldığı silsilesi, bazı kaynaklarda şu şekilde

³⁰ Hütisimâ, *Mûciz*, c. XXIX, s. 8987.

³¹ İbn ‘Allân, *Şerhu kasîdetey lezzeti’l-‘ayşi*, s. 11; Yazıcı, “Ebû Medyen”, s. 186.

³² Câmî, *Nefahâtü’l-Üns*, s. 736.

³³ Tilimsânî, *Nefhu’t-tîb*, c. VII, s. 141; İbn ‘Allân, *Şerhu’l-hikemi’l-ğavsîyye*, s. 7,12; Kettânî, *Selvetü’l-enfâs*, c. I, s. 417; Mahmûd, *Ebû Medyen*, s. 50, 57; Özköse, *Tasavvufî Hikmet*, 72; İzûlî, “Tecelliyâtü’l-hubbî’l-ilâhî ve felsefetühû fî’ş-şî’ri’s-sûfî”, s. 247.

³⁴ Tilimsânî, *Nefhu’t-tîb*, c. VII, ss.136-140, ; Hütisimâ, *Mûciz*, c. II, s. 402; Ğibrînî, *‘Unvânü’l-derâye*, s. 22.

³⁵ Sa’dullah, *Târihü’l-Cezâiri’s-sekâfi*, c. IV, s. 64.

verilmektedir: Ebû Medyen (ö. 594/1197), Ebu'l-Hasan Ali b. Hirzihim (ö.559/1164), el-Kâdî Ebû Bekir İbnü'l-Arabî (ö. 543/1148), İmâm-ı Gazzâlî (ö.505/1111), İmâmü'l-Haremeyn Ebû'l-Meâlî el-Cüveynî (ö. 478/1085), Ebû Tâlib el-Mekkî (ö. 386/996), Ebû Muhammed el-Cerîrî (ö. 321/933), Cüneyd-i Bağdâdî (ö.297/909) ,Serî es-Sekatî (ö.251/865), Ma'ruf el-Kerhî (ö. 200/815), Dâvûd et-Tâî (ö. 165/781), Habîl el-'Acemî (ö. 130/747), Hasenü'l-Basrî (ö. 110/728), Ali b. Ebî Tâlib (ö. 40/661) ve Hz. Muhammed (a.s.) (ö. 11/632).³⁶

Ebû Medyen'in kurucusu olduğu ve Şuaybiyye adıyla da anılan Medyeniyye tarikatı Sebtiyye, Aleviyye, Bâciyye, Bedriyye, Desûkiyye, Gazâliyye, Mehdâviyye, Meşîşiyye, Abbâsiyye, Ekberiyeye, Haccâciyye, Şâziliyye, Sâ'diyye, Yâfiyye, Cebertiyye, Ni'metullâhiyye, Aderûsiyye, Meymûniyye, Ulvâniyye, Şeybâniyye, Dücâniyye, Senûsiyye, Amûdiyye, Tâziyye, İbâdiyye, Kunâiyye, Meşîşisiyye, Mevleviyye ve Meymûniyye gibi tarikatlere etki etmiştir.³⁷ Kuzey Afrika'da kökleşen Medyeniyye tarikatı İç ve Orta Afrika ile daha sonra Ortadoğu'ya kadar yayılmıştır. Medyeniyye zamanla başta Şâziliyye ile Senûsiyye olmak üzere diğer tarikatlar içerisinde erimiş ve 19. yüzyıla gelindiğinde mensupları yok denecek kadar azalmıştır. Medyeniyye tarikatı tarihe karışmış olmasına rağmen Ebû Medyen eserleri ve tesirleriyle tasavvufî çevrelerde etkisini hâlâ sürdürmektedir.³⁸

Ebû Medyen'in meşhur müridleri arasında Abdüsselam b. Meşîş (ö.622/1225), Ebû Saîd el-Bâcî (ö. 628/1230), Ebû Abdullah b. Harâzim (ö.633/1235), Abdürrezzak el-Cezûlî, Ebû Muhammed Abdurrahîm b. Ahmed el-Mağribî (ö.592/1195), Fakih Muhammed b. İbrahim el-Ensârî,

³⁶ Mübârek b. Muhammed el-Cezâirî, *Târîhu'l-Cezâir fi'l-kadîm ve'l-hadîs*, Cezâir: el-Müesseses el-Vataniyye li'l-kitâb, 1406/1986, c. II, s. 498; Sa'dullah, *Târîhu'l-Cezâiri's-sekâfi*, c. IV, s. 65; Tilimsânî, *Nefhu't-tîb*, c. V, s. 268.

³⁷ Bk. Seyyid Muhammed, *Tasavvuf Tarikatlar ve Silsileleri*, c.I, s. 352, 402, 410, c. II, s. 7, 36, 243, 253, 269, 371, 396, c. III, s. 124, 254, 313, 348, 384, c. IV, s. 121, 148, 161, 267, 303, 343, 380; Ulupınar, "Ebû Medyen", ss. 152-166.

³⁸ Hûtisimâ, *Mûciz*, c. XXII, s. 6861, c. XXIX, s. 8987; Ulupınar, "Ebû Medyen", ss. 147-149.

Ebû Abdullah et-Tâvûdî (ö.580/1184), Ebû Muhammed Abdülhak b. Abdirrahmân el-İşbilî (ö.582/1186)... gibi çok sayıda isim zikredilmektedir.³⁹

Bunlar içinde en önde geleni Abdüsselam b. Meşîş'dir.⁴⁰ Ebû Medyen'in silsilesi bu talebesi ile devam etmiştir.⁴¹ Muvahhidîn Devleti'nin fikir önderleri arasında gösterilen İbn Meşîş etkili bir şahsiyettir. O, Kitap ve sünnet temelli tasavvuf anlayışını benimsemiş ve müridânına şeriatın farzlarını yerine getirmeye ve büyük günahlardan da sakınmaya davet etmiştir. Bazı kaynaklarda İbn Meşîş'in bir suikast sonucu vefat ettiği belirtilmektedir. İbn Meşîş'in en gözde öğrencisi Şâziliyye tarikatının kurucusu Ebu'l-Hasan eş-Şâzilî'dir (ö.656/1258). Şâzilî, üstadı İbn Meşîş'in ilminden, velâyet ve kerametinden etkilenmiş ve onun tasavvuf anlayışını Tunus ve Mısır'a yaymıştır.⁴² Ebû Medyen'in talebesi İbn Meşîş onun da talebesi Şâzilî olduğuna göre bu sebepten Şâzilî tarikatının Ebû Medyen'e dayandığını söylemek mümkündür. Ebû Medyen'in tasavvuf anlayışı ve öğretileri en fazla Şâzilî vâsıtasıyla yayılmıştır. Ayrıca Ebû Medyen, Şâzilî'yi yetiştiren dört şeyhin de şeyhidir.⁴³

Ebû Medyen'in talebeleri arasında İbnü'l-Arabî'nin (ö.638/1240) de ismi zikredilmektedir.⁴⁴ Ebû Medyen'in *Ünsü'l-Vahid* adlı eserini *Hikemiyyât-ı Şeyh Ebû Medyen* isminde tercüme eden İsmail Hakkı, Ebû Medyen'in İbnü'l-Arabî'nin şeyhi olduğunu açıkça ifade etmektedir.⁴⁵ Ahmed Avnî Konuk'ta (ö.1357/1938) İsmail Hakkı gibi aynı ifadeyi eserinde dile getirmektedir.⁴⁶ Mollâ Abdurrahman Câmî (ö.898/1492) *Nefahâtü'l-Üns* adlı eserinde İbnü'l-Arabî'nin Ebû Medyen'in hizmetinde bulunduğunu

³⁹ Ulupınar, "Ebû Medyen", ss. 56-66.

⁴⁰ Bedevî Mahmûd, *el-Kenzü'l-ferîd*, c. II, ss. 866-867; Ulupınar, "Ebû Medyen", s. 56; İzzü'lî, "Tecelliyâtü'l-hubbî'l-ilâhî ve felsefetühû fî'ş-şî'ri's-sûfî", s. 247; Mutlu, *Tarikatlar-1*, s. 260.

⁴¹ Sa'dullah, *Târihü'l-Cezâri's-sekâfi*, c. IV, s. 65.

⁴² Abdurrahman b. Abdulhâlik, *el-Fikrû's-sûfi fî davi'l-Kitab ve's-Sünne*, 3. Baskı, Kuveyt: Mektebetü İbn Teymiyye, 1406/1986, s. 293; Sa'dullah, *Târihü'l-Cezâri's-sekâfi*, c. IV, ss. 65-66.

⁴³ Hütisimâ, *Mûciz*, c. XXII, s. 6861; Ulupınar, "Ebû Medyen", s. 72.

⁴⁴ Kettânî, *Selvetü'l-enfâs*, c. I, s. 416.

⁴⁵ Hakkı, *Hikemiyyât-ı Şeyh Ebû Medyen*, s. 3.

⁴⁶ İbn Arabî, *Tedbîrât-ı İlâhiyye*, s. 91.

ve onun sohbetinden istifade ederek manevi olgunluğa ulaştığını ifade etmektedir. Câmî, bu ifadesiyle Ebû Medyen ile İbnü'l-Arabî'nin cismânî birlikteliğine vurgu yapmaktadır.⁴⁷

Bazı çalışmalarda ise İbnü'l-Arabî'nin Ebû Medyen'le hiçbir zaman cismani olarak karşılaşmadığı açık bir dille ifade edilmektedir.⁴⁸ İbnü'l-Arabî'nin hayatını yazan Mahmûd Ğurâb da İbnü'l-Arabî ile Ebû Medyen arasında yüz yüze bir karşılaşmayı mümkün görmemektedir.⁴⁹ Aynı görüşü savunan Süleyman Uludağ ise İbnü'l-Arabî ile Ebû Medyen arasındaki tanışıklığın Ebû Medyen'in talebeleri vasıtasıyla olduğuna dikkat çekmektedir. Çünkü İbnü'l-Arabî'nin şeyhlerinin çoğu Ebû Medyen'in talebesi ve halifesidir. Uludağ'a göre İbnü'l-Arabî eserlerinde Ebû Medyen'den: 'Şeyhim, mürsidim' diye söz etse de onunla yüz yüze görüşmesi mümkün değildir. Çünkü İbnü'l-Arabî, Bicaye'yi ancak 597/1200 senesinde ziyaret edebilmiştir. Oysa Ebû Medyen bu tarihten üç sene evvel 594/1197'de vefat etmiştir. Her ne kadar Uludağ bu kanaatte olsa da İbnü'l-Arabî'nin Ebû Medyen hayatta iken kısa bir süre Bicaye'ye uğrayıp onu ziyaret etmesini ihtimal dâhilinde görmektedir.⁵⁰

İbnü'l-Arabî ile Ebû Medyen'in karşılıklı görüşüp görüşmediği konusundaki ihtilâfın bir yönü Ebû Medyen'in vefatı konusunda verilen muhtelif tarihlerden kaynaklanmaktadır. İhtilafın bu yönünü bir kenara bıraktığımızda İbnü'l-Arabî ile Ebû Medyen arasında yüz yüze görüşüp cismânî bir birlikteliğin olmadığını savunanların en kuvvetli delili İbnü'l-Arabî'nin *Rûhu'l-kuds fî muhâsebeti'n-nefs* adlı eserindeki ifadeleridir. Bu eserde kaydedilene göre İbnü'l-Arabî İşbiliyye'deki evinde akşam namazı vaktinde otururken Bicâye'de bulunan Ebû Medyen ile görüşme arzusu belirir. O günkü şartlarda Bicâye'ye ulaşmak kırk beş gün sürmektedir. İbnü'l-Arabî akşam namazını kıldıktan sonra iki rekât da nafîle namaz kılar. Namazı selamladıktan sonra Musâ Ebû 'Imrân es-Sedrânî kendisine

⁴⁷ Câmî, *Nefahâtü'l-Üns*, s. 736.

⁴⁸ Addas, *İbn Arabî*, s. 22, 73, 183, 329.

⁴⁹ Mahmûd Mahmûd el-Ğurâb, *eş-Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn İbnü'l-Arabî*, Dimeşk: Matba'atü Nadır, 1411/1991, s. 85.

⁵⁰ Süleyman Uludağ, *İbn Arabî*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay., 1995, s. 25.

gelir. İbnü'l-Arabî'ye göre Sedrânî abdâldan olup acâib ve garib hâlleri zuhur eden bir zattır. İbnü'l-Arabî Sedrânî'yi yanına oturtur ve nereden geldiğini sorar. Sedrânî Bicâye'den Ebû Medyen'in yanından geldiğini söyler. İbnü'l-Arabî ona ne zaman Ebû Medyen'le beraberdin diye sorar. Sedrânî bu akşam namazını onunla beraber kıldığını söyler. Sedrânî bu konuşmada Ebû Medyen'in kendisine İbnü'l-Arabî'nin aklından şu konular geçiyor dediğini nakleder. Ayrıca Ebû Medyen'in Sedrânî'ye söyledikleri arasında İbnü'l-Arabî'nin aklından geçenlerin ne zaman gerçekleşeceğinin bilgisi de vardır. Sedrânî İbnü'l-Arabî'ye bu bilgileri kendisine iletmek için geldiğini söyler. Sedrânî bu görüşmede İbnü'l-Arabî'ye şeyhi Ebû Medyen ile görüşme isteğini hatırlatır. Daha sonra Sedrânî Ebû Medyen'in İbnü'l-Arabî'ye ulaştırmak üzere şöyle dediğini haber verir: 'Biz ervah âleminde buluşacağız, bu dünyada cismani olarak yüz yüze buluşmamızı Allah istememektedir.'⁵¹

298
OMÜİFD

Rûhu'l-kuds'de kayıtlı bu ifadelerden İbnü'l-Arabî ile Ebû Medyen arasındaki karşılıklı görüşmenin mümkün olamayacağı anlaşılmaktadır. Ancak seyahat etmeyi seven, birçok eserinde Ebû Medyen'e özel sevgisini ifade eden ve ona ait özel bilgileri nakleden İbnü'l-Arabî'nin Ebû Medyen'le neden yüz yüze görüşmemiş olması, hâlâ güncelliğini korumaktadır. Sonuç olarak İbnü'l-Arabî ile Ebû Medyen'in bu dünyada cismani olarak karşılaşmadıklarına dair sunulan delil kuvvetli görünse de İbnü'l-Arabî'nin 590/1193 yılında Bicâye'yi geçerek Tunus'a yaptığı ilk ziyaretinde Ebû Medyen'i ziyaret etmesi ve onun manevî neşvesinden yüz yüze istifade etmesi ihtimâl dâhilinde görünmektedir.⁵²

İbnü'l-Arabî'nin Ebû Medyen'in sohbetine katılıp katılmadığı konusundaki görüş farklılığını bir kenara bıraktığımızda İbnü'l-Arabî'nin şeyhine aşırı bir muhabbet duyduğunu söylemek mümkündür. Sevgisi o kadar ileri boyuttadır ki şeyhine kızan birisini duyduğunda o da o kimseye kızmaktadır. *Futuhâtü'l-Mekkiyye*'de anlatıldığına göre 590/1193 yı-

⁵¹ Muhyiddîn İbnü'l-Arabî et-Tâî el-Endülüsî, *Rûhu'l-kuds fî muhâsebeti'n-nefs*, nşr. Mahmûd Beycû, Dimeşk: Dârü'l-Beyrûtî, 1426/2005, s. 98.

⁵² İzzü'lî, "Tecelliyâti'l-hubbî'l-ilâhî ve felsefetühû fî 'ş-ş'ri's-sûfî", s. 248.

lında Tilimsan'da gördüğü rüyâda Rasûlullah (a.s.) kendini bu tutumundan dolayı ikâz etmiş ve ölçünün Ebû Medyen değil o kimsenin Allah'ı sevip sevmediği olması gerektiğini belirtmiştir.⁵³

Tarihi olarak İbnü'l-Arabî, ilk hac yolculuğu dönüşünde 597/1200 yılında Bicây'e'ye gelmiş ve bir süre önce vefat eden Ebû Medyen'in Ubbâd'da bulunan kabrini ziyaret etmiştir.⁵⁴ Ebû Medyen'in füyûzâtına mazhar olan İbnü'l-Arabî şeyhinin ruhaniyetinden hayatı boyunca istifade etmiştir.⁵⁵

Tasavvuf tarihinin önemli isimlerinden olan İbnü'l-Arabî sınırlı sayıda şeyhten istifade etmiş değildir. Onun yararlandığı ve feyiz aldığı müşîdlerin sayısı üç yüzden fazla olduğu rivayet edilmiştir.⁵⁶ Yetişmesinde pek çok şeyhin etkisi olan İbnü'l-Arabî bunlar içinde en çok Ebû Medyen'in ismini zikretmiş, eserlerinde onunla ilgili bilgilere yer vermiş ve ona 'şeyhim' diye hitap etmiştir.⁵⁷ İbnü'l-Arabî'ye göre Ebû Medyen manevî alanda zamanının tekidir. Bu konudaki kanaatını *Futuhâtü'l-Mekkiyye*'nin Beş Yüz Birinci Bâb'ında: 'Bicâyeli Şeyh Ebû Medyen dışındada hiç kimsenin kutup makamında olduğununa dâir bir beyân işitmedim' diyerek ifade etmiştir.⁵⁸

Kuzey Afrika'nın genelinde itibârı olan Ebû Medyen⁵⁹ Mısır ve çevresinde tasavvuf hareketinin yayılmasında öncülük eden şahsiyetlerden biridir. Mısır'da şöhreti yayılınca halk yüz ve gözlerini teberrûken Ebû Medyen'in mübarek ellerine sürerlerdi. Halkın bu hâlini gören bazı şeyhler Ebû Medyen'e: 'Nefsinizde bu konuda bir övünme hissi duyuyor musunuz?' diye sualde bulunmuşlardır. Ebû Medyen bu soruya: 'Benim

⁵³ İbnü'l-Arabî, *Futuhâtü'l-Mekkiyye*, c. IV, s. 646.

⁵⁴ Mahmud Erol Kılıç, *Şeyh-i Ekber*, İstanbul: Sufi Kitap, 2011, ss. 40-41; Addas, *İbn Arabî*, s. 189.

⁵⁵ Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, c. I, s. 72; Kılıç, *Şeyh-i Ekber*, s. 40.

⁵⁶ Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, c. I, s. 72; Uludağ, *İbn Arabî*, s. 7; Ğurâb, *eş-Şeyhu'l-Ekber*, s. 57.

⁵⁷ Bk. İbnü'l-Arabî, *Futuhâtü'l-Mekkiyye*, c. I, s. 330, 465, 603, 742; Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn İbnü'l-Arabî, *Fusûsu'l-Hikem*, nşr. Ebu'l-Alâ 'Affî, Dâru İhyâi'l-Kübübî'l-Arabiyye: 1365/1946, c. I, s. 129; İbn Arabî, *Tedbîrât-ı İllâhiyye*, s. 204.

⁵⁸ İbnü'l-Arabî, *Futuhâtü'l-Mekkiyye*, c. IV, s. 174.

⁵⁹ Yazıcı, "Ebû Medyen", s. 186.

hâlim, Hacerü'l-esved'e benzer. Bu taşı nice peygamber ve veliler öpmüş-tür, ancak bu öpmeler onda zerre kadar değişime sebep olmamıştır' diye cevap vermiştir. Daha çok Mısır ve çevresinde etkili olan Medyeniyye tarikatı aynı etkiyi Rumeli, Anadolu ve İstanbul'da gösterememiştir.⁶⁰ Günümüzde Medyeniyye müntesibleri çok olmasa da Ebû Medyen, İbn Meşîş ve İbnü'l-Arabî gibi etkili talebeleri ve geriye bıraktığı eserleri ile tesirini devam ettirmektedir.

Ebû Medyen'in Tasavvufî Görüşleri

Bazı tasavvufî konulara getirdiği eleştirilerle bilinen İbn Teymiyye (ö.728/1328) Ebû Medyen'i doğru tarikat ve doğru yöntem üzerinde olan muteahhirinin büyük şeyhleri arasında kabul etmektedir.⁶¹ Ebû Medyen'in sûfî kimliğinin önünde çok güçlü ilim kimliği mevcuttur. Allah onda şeriat ve hakikat ilmini cem etmiştir. Sahip olduğu bu iki kimliğin-den dolayı Ebû Medyen'in görüş ve yaklaşımları önem arz etmektedir. Çünkü o irfanı ilim, hakikati de şeriat terazisinde tartmıştır. Bu sebepten dolayı onun din ve tasavvuf anlayışı Endülüs ve Kuzey Afrika'da kabul görmüştür.⁶²

Ebû Medyen *Lezzetü'l-'ayş* adlı kasidesinde mürîd-mürşîd ilişkisini konu edinir. O, sâlikin fukarâ ile vakit geçirmesini onlarla sohbet etmesini hayatın lezzeti kabul eder. Ebû Medyen'e göre fukarâ mânevî yolun sultanları, büyükleri ve önderleridir. Sâlikin, onların rehberliğinden uzak kalarak yol alması mümkün değildir. Fakîr, tasavvufî ıstılahta masivâdan uzaklaşmış kiblesi ve maksadı sadece Allah olan kişiye denir. Fakîr 'Lâ ilâhe illallah Muhammedü'r-Rasûlullah' sözünü tahkîk boyutunda zevk edinir. Sâlik, fakirin sohbetinde buldukça, kalbi temizlenir, manevî yolun inceliklerini öğrenir ve bu yoldan zevk almaya başlar.⁶³ Ebû Medyen mürîdânından fakirlerin sohbetinde bulunmalarını istemesine rağ-

⁶⁰ Bedevî Mahmûd, *el-Kenzü'l-ferîd*, c. II, ss. 866-867; Câmî, *Nefahâtü'l-Üns*, s. 737; Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, c. I, s. 280.

⁶¹ Sallâbî, *'Asru'd-devleti'z-Zenkıyye*, s. 413.

⁶² Tilimsânî, *Nefhu't-tîb*, c. VII, s. 136; Sa'dullah, *Târihü'l-Cezâri's-sekâfi*, c. IV, s. 64; Sallâbî, *'Asru'd-devleti'z-Zenkıyye*, s. 413.

⁶³ Bk. İbn 'Allân, *Şerhu kasîdetey lezzetü'l-'ayşî*, ss. 33-56.

men gâfil âlim, câhil sûfi ve menfaat gözeten vâizin sohbetinden ise uzak durmalarını özellikle istemiştir. Ona göre bu üç zümreyle sohbet, mürîdin manevî hâlini olumsuz etkilediği için oldukça zararlıdır.⁶⁴

*Bidâyetü'l-mürîd*⁶⁵ adlı eserinden anladığımıza göre Ebû Medyen mürîdânını açlık, vuslat, halvet ve zikir olmak üzere dört esasa göre yetiştirmiştir. Bu dört hususa riayet eden mürîd, matlûbuna ulaşır ve dilinden ve kalbinden hikmet pınarları zuhur eder.⁶⁶ Ebû Medyen *Hikem*'inde ise çok yemenin, çok sözün ve çok uykunun kalbi sıktığını katılaştırdığını, kalbin rikkatini giderdiğini beyan eder.⁶⁷ Ona göre mürîdin sıdkının belirtisi dünyada zâhid olması, zındıklığın alâmeti ise dünyalığa rağbet etmesidir.⁶⁸

Kâdiriye tarîkatında olduğu gibi cehrî zikri esas alan Ebû Medyen ashâbına nasıl ki günah işleyen ve dine muhâlefet edenler kötülükleri açıktan işliyorlar ve Allah'tan hayâ etmiyorlarsa, siz de Allah'ın kelimesinin yüce olması için ibadeti açıktan yapın diye tavsiye etmiştir. Ona göre Allah dışında hakiki fâil yoktur.⁶⁹ Vermekten çok almayı arzulayanlar dervişlik kokusunu alamazlar.⁷⁰

Ebû Medyen sâlikin iç ve dış uyum birlikteliğine önem vermiştir. Ona göre Allah'la vuslata erdiğini iddia eden kimsenin zâhiri buna şahidlik etmiyorsa o şahıstan uzak durmak gerekir. İbn 'Allân bu sözün şerhinde Bâyezid-i Bistâmî'nin şu yaklaşımını nakletmektedir. Bu nakle göre Bistâmî bir şahsın evliyâdan olduğunu duyar ve onu ziyarete gider. Ziyarette o şahsın kibleye doğru tükürdüğünü görür. Gördüğü bu durumdan dolayı Bistâmî o şahısla görüşmeden geri döner ve şöyle der: 'Bu adam

⁶⁴ İbn 'Allân, *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsîyye*, s. 85.

⁶⁵ *Bidâyetü'l-mürîd* Cornell'in *The Way of Abû Madyan* adlı eserinde yer almaktadır. Bk. Vincent J. Cornell, *The Way of Abû Madyan*, Cambridge: The Islamic Texts Society, 1996, s. 55.

⁶⁶ Cornell, *The Way of Abû Madyan*, s. 57.

⁶⁷ İbn 'Allân, *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsîyye*, s. 268.

⁶⁸ Cornell, *The Way of Abû Madyan*, s. 65.

⁶⁹ İbnü'l-Arabî, *Futuhâtü'l-Mekkiyye*, c. I, s. 742, c. II, s. 293; Bedevî Mahmûd *el-Kenzü'l-ferîd*, c. II, s. 867.

⁷⁰ Câmî, *Nefahâtü'l-Üns*, s. 739.

şerî'atın sünnetlerinden birine iman etmemiştir. Öyleyse bu adamın velâyet sırlarına dair söylediklerine nasıl güvenelim?' Âriflere göre hâllerin sıhhatinin alâmeti fiillerdeki istikamettir. Ebû Sa'îd Harrâz (ö.277/890) ise bu hususta şöyle demiştir: 'Zâhirin muhâlefet ettiği her bâtın bâtıdır. Bâtının doğru olduğuna zâhir durum delâlet eder.'⁷¹

Ebû Medyen hem şerî'at hem de hakikat ilminde söz sahibi olan İmam Mâlik b. Enes'in (ö.179/795) mezhebine göre fetvalar vermiştir.⁷² *Futuhâtü'l-Mekkiyye*'de ifade edildiğine göre Ebû Medyen zâhir ve bâtın birlikteliğini savunmuş, sadece biriyle yetinmeyi uygun görmemiştir. Ona göre iki tarafı birleştiren sünnet ve mârifette kâmil mertebesine ulaşır.⁷³ Ebû Medyen *Hikem* adlı eserinde fıkıh bilmeden ve şerî'ata riâyet etmeden ibadet etmeyi dindışılık, vera' ve takva olmadan sadece fıkıhla yetinmeyi de aldanma olarak görmüştür.⁷⁴ Ona göre yol ancak Kur'an ve sünnetin gösterdiği yoldur, bu ikisinin dışında yol arayanlara Allah'ın laneti uğrar.⁷⁵ Rasûlullah'a ittiba' dışında Hakk'a vusûl yolu yoktur. Çünkü Rasûlullah'a ittiba' insanı muhabbet makamına ulaştırır. "(Ey Resûlüm!) De ki: "Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın..." (Âl-i İmrân 3/31) âyeti bu hususa delâlet eder.⁷⁶

"Âlimler peygamberlerin vârisleridir," hadîsini⁷⁷ eserine kaydeden İbnü'l-Arabî bu hadisin delâletiyle Ebû Medyen'i peygamber vârisi kabul eder ve onun peygamber vârisi olarak şunları söylediğini nakleder: "Mürîdin iradesinde sıdkının alâmeti insanlardan uzak durmasıdır. Buna riâyetteki doğruluğu ise Hakk'ı bulmasıdır. Hakk'ı bulduğunun alâmeti ise tekrar insanların arasına dönmesidir." İbnü'l-Arabî'ye göre bu hâl

⁷¹ İbn 'Allân, *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsıyye*, s. 86.

⁷² İbn 'Allân, *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsıyye*, s. 7; Kettânî, *Selvetü'l-enfâs*, c. I, s. 417; Bedevî Mahmûd, *el-Kenzü'l-ferîd*, c. II, s. 867.

⁷³ İbnü'l-Arabî, *Futuhâtü'l-Mekkiyye*, c. I, s. 823.

⁷⁴ İbn 'Allân, *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsıyye*, s. 282.

⁷⁵ Cornell, *The Way of Abû Madyan*, s. 93.

⁷⁶ İbn 'Allân, *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsıyye*, s. 277.

⁷⁷ "... وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ الْعُلَمَاءِ إِنَّ ... "Bk. Tirmizî, "İlim", 19, hadis no:2682; Ebû Dâvud, "İlim", 1, hadis no: 3641.

Nebî'in (a.s.) Hira mağarasında Allah'a yönelişini ve daha sonra evine dönüşünü ifade eder.⁷⁸

İfadelerden anlaşıldığı kadarıyla İbnü'l-Arabî peygamberlere vâris olmada âlimin cem' ve tefrika olmak üzere iki hâli de zevk etmesini şart koşar. Bu bağlamda ona göre bu iki hâli zevk eden Ebû Medyen hakîki âlim vasfını taşır. Şa'rânî'nin eserindeki kayda göre Ebû Medyen cem' hâlini tefrikayı kaldırmak ve nefsi mahv etmek olarak kabul eder. Ona göre vusûl nefis vasıflarının kaybolması ve sıfatlarının erimesidir.⁷⁹ Kuşeyrî (ö.465/1072) de eserinde halkın isbatını tefrika, Hakk'ın isbatını ise cem' hâli olarak kabul eder.⁸⁰ Tûsî (ö.378/988) ise tefrika hâli bulunmamasının cem'ini zındıklık, cem'siz tefrika hâlini ise ilâhî sıfatları inkâr olarak değerlendirir.⁸¹ Bu genel değerlendirmeden sonra Ebû Medyen'in bazı tasavvufî görüş ve yaklaşımlarını sunmak faydalı olacaktır:

Tevbe

Tevbe kelimesi sözlükte; geri dönme, pişmanlık duyma ve günahtan af dileyerek Allah'a yönelme anlamına gelmektedir.⁸² Tasavvufî istilahta ise; kalpteki kötülükte ısrar düğümünü çözüp Hakk'a dönmek, şeri'atta yerilen amellerden, övülen amellere dönmek, nefsin işlemiş olduğu kötülüklerden üzüntü duyması gibi manaları ifade eder.⁸³ Tasavvufî eserlerde sâlikin katettiği ilk makâmın tevbe makâmı olduğu beyân edilmektedir.⁸⁴

⁷⁸ İbnü'l-Arabî, *Futuhâtü'l-Mekkiyye*, c. II, s. 29.

⁷⁹ Şa'rânî, *Levâkihu'l-envâr*, c. I, s. 153.

⁸⁰ Ebû'l-Kâsım Abdülkerim b. Hevâzin el-Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, thk. Abdulhalim Mahmûd, Mahmud b. eş-Şerîf, Dimeşk: 1423/2002, s. 169.

⁸¹ Ebû Nasr es-Serrâc et-Tûsî, *el-Lümâ'*, thk. Abdulhalim Mahmud, Tahâ Abdülbâkî Sürûr, Mektebetü's-sikâfeti'd-dîniyye: 1423/2002, s. 283.

⁸² Ebu'l-Fazl Cemâleddîn Muhammed b. Mükerrerem İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, thk. Yusuf el-Bukâ'î, İbrahim Şemseddîn, Nidâl Ali, Beyrut: 1426/2005, c. I, s. 182; Mansûr Muhammed b. Ahmed Ezherî, *Mu'cemu tehzîbi'l-luğa*, thk. Rıyâd Zekî Kâsım, Beyrut: Dârü'l-ma'rife, 422/2001, c. I, s. 416; Ebû Nasr İsmail b. Hammâd Cevherî, *es-Sihâh*, thk. Emîl Bedî' Yakub, Muhammed Nebîl, Beyrut: Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye, 1420/1999, c. I, s. 137.

⁸³ Tûsî, *el-Lümâ'*, s. 68; İbnü'l-Arabî, *Futuhâtü'l-Mekkiyye*, c. II, s. 183; Abdürrezzak Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*. çev. Ekrem Demirli, İstanbul: İz Yayıncılık, 2004, s. 156.

⁸⁴ Bk. el-Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, s. 207; Tûsî, *el-Lümâ'*, s. 68.

Tevbesi olmayanın, hâl ve makâmından bahsetmek mümkün değildir. Sâlikin zevk edeceği hâl ve makâmlar tevbesine göre gerçekleşmektedir. Ebû Medyen'e göre başlangıçtaki hâlinin adabına riâyet etmeyen kimse- nin kâmil makamlara ulaştığını iddia etmesi doğru değildir.⁸⁵

İmâm-ı Gazâlî (ö.505/1111) tevbe nedâmet yani günaha duyulan pişmanlık olarak kabul etmektedir. Ona göre tevbenin birbiriyle ilişkili; ilim, hâl ve fiil olmak üzere üç boyutu vardır.⁸⁶ Ebû Medyen çirkin davranışları terk etme tevbe ve olmak üzere insanı kurtaracak iki hususa dikkat çekmektedir. Ona göre kul tevbe etmedikçe ve çirkin davranışları terk etmedikçe onu ne Hz. Muhammed (a.s.), ne de onun ashâbı kurtarabilir.⁸⁷ Ebû Medyen tevbenin her Müslümâna farz olduğu görüşündedir.⁸⁸ Bu görüşünün kaynağı *İhyâu ulûmi'd-dîn*'e dayanmaktadır. Gazâlî eserinde âyet ve hadislerden delil getirerek tevbenin her Müslümâna farz-ı 'ayn olduğuna hükmetmiştir.⁸⁹ İmâm-ı Rabbânî (ö.1034/1625) de Gazâlî gibi günahlara tevbe etmenin her şahsa farz-ı 'ayn olduğu görüşünü savunmaktadır.⁹⁰

Ebû Medyen *Bidâyetü'l-mürîd*⁹¹ adlı eserinde tevbe konusuna bir bölüm açarak burada görüşlerini topluca beyan etmiştir.⁹² Bu bölümdeki kayda göre Ebû Medyen, "(O mü'minler;) tevbe edenler, ibadet edenler..." (Tevbe 9/112), "Ancak tevbe edip inanan ve iyi bir iş yapanlar hariçtir. İşte Allah, onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışla-

⁸⁵ İbn 'Allân, *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsîyye*, s. 166; Hakkı, *Hikemiyât-ı Şeyh Ebû Medyen*, s. 9.

⁸⁶ Ebû Hâmîd Muhammed b. Muhammed el-Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn*, nşr. Muhammed Vehbi Süleyman, Üsâme Amûre, Dimeşk: Dârü'l-fikir, 1427/2006, c. IV, ss. 2431-2432.

⁸⁷ Cornell, *The Way of Abû Madyan*, s. 99.

⁸⁸ Cornell, *The Way of Abû Madyan*, s. 105.

⁸⁹ Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn*, c. IV, s. 2443.

⁹⁰ Ahmed b. Abdülehad es-Serhendî el-Fârûkî en-Nakşebendî Rabbânî, *el-Mektûbâtü'r-Rabbâniyye*, nşr. Yâr Muhammed el-Cerîr el-Bedhaşî et-Tâlikânî, Beyrut: Dârü'l-kütübü'l-İlmiyye, 2004, c. II, s. 488.

⁹¹ Vincent J. Cornell, *The Way of Abû Madyan* adlı eserinde Ebû Medyen'e ait el-İstiğfâr, el-Akîdetü'l-mübâreke, Bidâyetü'l-mürîd, Ünsü'l-Vahîd ve nüzhetü'l-mürîd, Kasîdetü'r-râiyye...gibi tespit ettiği eserleri yayınlamıştır. Bu sebepten dolayı biz bu çalışmamızda kaynak olarak *The Way of Abû Madyan*'ı verdik. Ebû Medyen'in eserleri için bk. Cornell, *The Way of Abû Madyan*, ss. 41-175.

⁹² Bk. Cornell, *The Way of Abû Madyan*, ss. 105-115.

yan, çok merhamet edendir” (Furkân 25/70), “...Ey mü'minler! Hepiniz Allah'a tevbe edin (ve emirlerini yerine getirin) ki kurtuluşa eresiniz” (Nûr 24/31) âyetlerini⁹³ delil getirerek tevbenin her Müslümana farz olduğunu beyan etmektedir.⁹⁴ Onun, tevbenin farz olduğuna dair hadisten delili ise “Günahından dönüp tevbe eden hiç günah işlememiş gibidir,”⁹⁵ rivâyetidir.

“Kapı kapanmadan tevbede acele edin,”⁹⁶ rivâyetini eserine kaydeden Ebû Medyen tevbede acele edilmesi gerektiğini savunur. Çünkü ona göre tevbenin kabul edilmediği zaman dilimleri vardır. Bu görüşüne ise şu âyeti delil olarak zikreder: “...Rabbinin bazı alametleri geldiği gün, evvelce iman etmemiş veya imanında hayır kazanmamış hiçbir kimseye imanı fayda vermez...” (En'âm 6/158).⁹⁷ Âyetlerin ve hadîslerin delâleti de düşünen Ebû Medyen tevbe etmeden ölen kimsenin kendi tarikat ve anlayışıyla ilgisinin olmadığını belirtir.⁹⁸

Ebû Medyen eserinde zikrettiğine göre: “Ümeyye oğullarından bir adam Ömer b. el-Hattâb'a (r.a.) şu şekilde soru sorar: 'Ben bir günah işlesem sonra o günahı dönüp pişman olsam, benim için tevbe var mıdır?' Hz. Ömer bu soruya şöyle cevap verir: 'Evet!' Çünkü Rasûlullah (a.s.) şöyle buyurmuştur: 'Cennetin sekiz kapısı vardır. Tevbe haricindeki diğer bütün kapılar kapalıdır. Tevbe et ve Allah'a tevekkülde bulun. Zîrâ günahları ancak Allah affeder.’”⁹⁹

⁹³ “وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ السَّالِحِينَ الْعَابِدُونَ...”, “التَّائِبُونَ الْعَابِدُونَ...”, “لَعَلَّكُمْ تَفْلِحُونَ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ” وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ...” Ayet mealleri için bk. Hasan Tahsin Feyizli, *Feyzû'l-Furkân Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meali*, İstanbul: Server İletişim, 2007, s. 204, 365, 352.

⁹⁴ Cornell, *The Way of Abû Madyan*, s. 105.

⁹⁵ “التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ” İbn Mâce, “Kitâbü'z-Zühd”, 30, hadis no: 4250; Ebû Nu'aym Ahmed b. Abdullah el-İsfehânî, *Hilyatü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ*, nşr. Mustafa Abdülkâdir 'Atâ, Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1427/2007, c. IV, s. 351, hadis no: 5827; Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn*, c. IV, s. 2434,2451.

⁹⁶ “بِالتَّوْبَةِ قَبْلَ أَنْ يَغْلِقَ الْبَابَ بَدْرُوا” Bk. Cornell, *The Way of Abû Madyan*, s. 107.

⁹⁷ “... خَيْرًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ أَمْنَتْ مِنْ قَبْلِ أَنْ تُسَبِّتَ فِي إِيْمَانِهَا يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا...” Âyetin meali için bk. Feyizli, *Feyzû'l-Furkân*, s. 149.

⁹⁸ Cornell, *The Way of Abû Madyan*, s. 107.

⁹⁹ Bk. Cornell, *The Way of Abû Madyan*, s. 107; Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn*, c. IV, s. 2452.

“Bir Habeşî şöyle dedi: ‘Yâ Rasûlallah! Ben fuhşuyât işliyor idim ve tevbe etmek istedim. Benim için tevbe var mıdır?’ Rasûlallah: ‘Evet’ diye cevap verdi. Habeşî döndü ve tekrar: ‘Yâ Rasûlallah! Ama ben onu işlerken Allah beni görüyordu?’ Rasûlallah tekrar: ‘Evet’ dedi. Habeşî öyle bir çılgılık attı ki o esnada rûhu çıktı. Allah ona rahmet eylesin. Rasûlallah (a.s.) şu sözü söyledi: ‘Bu kişi cennet ehliendir, bu da hakîki tevbedir.’”¹⁰⁰

Bidâyetü'l-mürîd'de yazılanlara göre Ebû Medyen tevbenin farzlarını iki olarak kabul eder. Bunlar: Yapılan haksızlığı gidermek ve zamanında eda edilmeyen namaz, oruç ve zekâtları eda etmektir. Tevbenin sünnetleri ise birlikte günah işlediğin arkadaştan uzaklaşmak ve daha önce yapılan günahları terk etmek ve onlara ağlamaktır. Tevbenin nafileleri de evrâda (zikre) devam etmek ve kalbi huzûr halinde tutmaktır. Ebû Medyen'e göre tevbenin fazileti zühhd, vera', muttaki ve âlim bir şeyhe intisâb etmektir. Ebû Medyen tevbenin âdâbı olarak da şu husûsları zikreder: Allah'a itaatten mutlu olmak, itaat konusunda hareketli ve canlı olmak, itaat üzerine hayatı devam ettirmek, meşâyihu ziyaret etmek, fakirleri ve miskinleri sevmek, farzları ilk vaktinde eda etmek.¹⁰¹

Cüneyd-i Bağdâdî (ö.297/909) ve Rabiâtü'l-Adaviyye'nin (ö.185/801) tevbe konusundaki görüşlerini eserine alan Ebû Medyen sadece dille yapılan tevbeyi yeterli görmez. Ona göre tevbekârın tevbe ettiğinde dünyayı üç talakla boşaması ve bütün günahlardan uzaklaşması gerekir. Tevbenin geçerli olabilmesi için tevbe edenin mütefekkir, ilmiyle âmil, havf sahibi, gözyaşı dökken ve hüzünlü olması icâb eder. Ayrıca tevbe edenin Allah'a karşı yaptığı saygısızlığından üzülmesi ve ağlaması, fakirleri sevmesi, miskinlere merhamet ve destek olması, meşâyihu da ziyaret etmesi gerekir.¹⁰²

Cüneyd-i Bağdâdî'ye ait: “tevbe; namazların farzlarına, sünnetlerine, fazîletlerine, secdelerine ve zâhirine dikkat etmedikçe sahih olmaz,” gö-

¹⁰⁰ Bk. Cornell, *The Way of Abû Madyan*, s. 107; Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn*, c. IV, s. 2451.

¹⁰¹ Cornell, *The Way of Abû Madyan*, ss. 107-109.

¹⁰² Cornell, *The Way of Abû Madyan*, s. 109.

rüşünü eserinde zikreden Ebû Medyen, nasıl ki temizlik farz ise tevbe de aynı şekilde farz olduğu görüşünü dillendirmektedir. Ona göre her farza riâyet edilmesi gerekir. Farzlara dikkat etmeyen tevbesi kabul olmaz. Çünkü farzlar tevbenin aslı ve esasıdır. Tevbenin rükunlarına ve farzlarına dikkat etmeyen tevbesi olmaz. Tevbe-kârın farzlara riâyet ettiği gibi sünnetlere de uyması gerekir. Sünnete tâbî olma konusunda Ebû Medyen şunları ifade eder: Sünnete çok dikkat edin. Bu şekilde olursa yaptığın ameller güzel kokar ve makbûl olur. Yaptığın amelden tat ve lezzet bulursun ve sâlihlerin ulaştığı makama ulaşırsın. Ey Kardeşim! Rasûlullah'a tabi ol ki kıyamet günü onunla beraber haşredilesin. Ey Kardeşim! Bil ki sünnete ittiba' ibadetin aslıdır. Kim Rasûlullah'a ittiba' ederse cennet ve hakikat yoluna girmiş olur. Kim de sünnete muhâlif olursa onun ameli kabul edilmez.¹⁰³ Bunun delili de şu ayettir: "...Peygamber size neyi veriyse onu alın, size neyi yasak ettiyse ondan da vazgeçin..." (Haşr 59/7)¹⁰⁴

Ebû Medyen, "Kim yaptığı haksız hareketinden sonra tevbe eder kendini düzeltirse, hiç şüphesiz Allah onun tevbesini kabul eder. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir" (Mâide 5/39)¹⁰⁵ âyetini eserine kaydettiği gibi şu hadisleri de kaydetmiştir: "Allah tevbe kabul etmek üzere elini, geceden gündüze, gündüzden geceye ta ki güneş batıdan doğuncaya kadar uzatır."¹⁰⁶ "Gökyüzüne ulaşacak kadar günah işleseniz ve pişman olsanız Allah yine de tevbenizi kabul eder."¹⁰⁷ "Kul işlediği günahla cennete girecektir. Bu nasıl olacak diye Rasûlullah'a soruldu. Rasûlullah da şöyle cevap verdi: Onun önünde tevbe etme ve günah-

¹⁰³ Cornell, *The Way of Abû Madyan*, s. 111.

¹⁰⁴ "... فَاتَّهَبُوا وَمَا آتَاكُمْ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ..." Ayetin meali için bk. Feyizli, *Feyzü'l-Furkân*, s. 545.

¹⁰⁵ "يَتُوبُ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهِ وَأَصْلَحَ فَإِنَّ اللَّهَ" Ayetin meali için bk. Feyizli, *Feyzü'l-Furkân*, s. 113.

¹⁰⁶ من مغربها يبسط يده بالتوبة لمسبئ الليل إلى النهار ولمسبئ النهار إلى الليل حتى تطلع الشمس إن الله عز وجل Bk. Müslim, "Tevbe", 31, hadis no: 2759; Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn*, c. IV, s. 2450.

¹⁰⁷ الخطايا حتى تبلغ السماء ثم ندمتم لتاب الله عليكم لو علمتم Bk. İbn Mâce, "Zühhd", 30, hadis no: 4248; Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn*, c. IV, s. 2451.

hında kaçma durumu olacak ve böylece cennete girecektir.”¹⁰⁸ “Günahın kefâreti pişmanlıktır.”¹⁰⁹

Abdullah b. Ömer’in : “Kim günahını bilir ve ondan elem duyarsa onun Ümmü’l-kitab’ta silindiğini görür” sözü ile Lokman Hekim’in oğluna: “Ey oğlum! Tevbeyi geciktirme çünkü ölüm ansızın gelir,”¹¹⁰ sözünü de eserine alan Ebû Medyen Abdullah b. Mesûd ile adamın birisi arasında geçen diyalogu ise şu şekilde anlatır: Abdullah b. Mesûd’a adamın birisi seslenir. Abdullah b. Mesûd ona yöneldiğinde adamın ağladığını görür ve şöyle der: ‘Cennetin sekiz kapısı vardır açılır ve kapanır. Ancak tevbe kapısı hariç (tevbe kapısı sürekli açıktır). Orada vekil olan bir melek vardır. Güneş batıdan doğuncaya kadar o kapıyı kapatmaz. Çalış amellerini yap ama ümitsiz olma.’¹¹¹

Hiz. Ömer şöyle buyurmuştur: “Tevbekârlarla beraber bulununuz çünkü onlar zarif gönüllülerdir.”¹¹² Hiz. Ömer’in bu sözünü *Bidâyetü’l-mürîd*’e yazan Ebû Medyen, tevbe konusundaki son sözlerini şu şekilde ifade eder: “Müslümanın Allah katında en güzel bir hâlde olmasını isterim. Bana ulaştı ki Müslümanın tevbesi Müslümanlığından sonra Müslüman olması gibidir.”¹¹³

Sonuç olarak Ebû Medyen *Bidâyetü’l-mürîd* adlı eserinde tevbe konusuna yer vermiş ve görüşlerini burada topluca beyan etmiştir. Âyet ve

¹⁰⁸ به الجنة قيل كيف قال يكون نصب عينيه تابا منه فارا ِ قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان العبد لينتب الذنب فيدخل به الجنة حتى يدخل الجنة Bk. Abdullah b. el-Mübârek el-Merzevî, *Kitâbü’z-Zühâ*, nşr. Habîburrahmân A’zamî, Dârü’l-Kütübî’l-İlmiyye, t.y., s. 52, “Bâbü mâ câe fi’l-huşû’ ve’l-havf”, hadis no: 162; Gazâlî, *İhyâu ulûmi’-d-dîn*, c. IV, s. 2451.

¹⁰⁹ الندامة كفارة الذنب Bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, c. I, s. 289; Gazâlî, *İhyâu ulûmi’-d-dîn*, c. IV, s. 2451.

¹¹⁰ يَا بَنِي بَغْتَةَ يَا بَنِي ، لَا تُؤَخِّرِ التَّوْبَةَ ، فَإِنَّ الْمَوْتَ " لِإِبْنِهِ قَالَ لَقَمَانُ Bk. Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed b. ‘Abîd b. Süfyân İbnü Ebî’-d-dünya, *Mevsû’atü’l-İmâm İbnü Ebî’-d-dünyâ*, Beyrut: el-Mektebetü’l-‘Asriyye, 1426/2006, c. III, s. 344, “Kitâbü Kasri’-emel”, hadis no:178; Cornell, *The Way of Abû Madyan*, s. 115.

¹¹¹ Cornell, *The Way of Abû Madyan*, s. 115; Gazâlî, *İhyâu ulûmi’-d-dîn*, c. IV, s. 2452.

¹¹² اجلسوا إلى التوابين فاتهم أرق أفندة قال عمر بن الخطاب رضي الله عنه: Bk. İbnü’l-Mübârek, *Kitâbü’z-Zühâ*, s. 42, “Bâbü mâ câe fi’l-huzni ve’l-bükâi”, hadis no:132; Gazâlî, *İhyâu ulûmi’-d-dîn*, c. IV, s. 2452.

¹¹³ Cornell, *The Way of Abû Madyan*, s. 115.

hadislerden delil getirerek tevbede acele edilmesi ve tevbenin her Müslümana farz olduğu görüşünü savunmuştur. Ebû Medyen'e göre tevbe etmeden ölen kimsenin kendi tarikat anlayışıyla ilgisi yoktur. Tevbe edenin tevbenin farzlarına, sünnetlerine, nâfilelerine, âdâbına ve faziletlerine dikkat etmesi gerekir. Tevbenin kabûlünde her farza riâyet edilmesi gerekir. Farzlara dikkat etmeyen tevbesi olmaz. Çünkü farzlar tevbenin aslı ve esasıdır. Tevbenin kabûlünde farzlara riâyet edildiği gibi sünnete de riâyet etmek gerekir.

Burada yeri gelmişken bir husûsu hatırlatmakta fayda vardır, o da: *Bidâyetü'l-mürîd*'de tevbe konusundaki yazılanlar *İhyâu Ulûmi'd-dîn*'deki yazılanların özeti gibidir. Her iki esere bakıldığında Ebû Medyen'in yazdıkları ile Gazâlî'nin yazdıkları arasında hem üslup hem de kaydedilen nakiller olarak bire bir benzerlik olduğu görülmektedir. Bu bakımdan Ebû Medyen'in İmâm-ı Gazâlî'den büyük oranda etkilendiğini ve kendisine kaynaklık ettiğini söylemek mümkündür.¹¹⁴

Tevekkül

Tevekkül sözlükte; güvenmek, vekil tayin etmek, emanet etmek, itimat etmek gibi anlamlara gelir.¹¹⁵ Abdullah el-Ensârî el-Herevî (ö.481/1089) *Menâzilü's-sâirîn* adlı eserinde tevekkülü; işi bütünüyle sahibine teslim etmek ve vekâletine itimat etmek olarak tarif eder. Ona göre tefvîz; tevekkülden daha latif bir işarete ve daha geniş bir anlama sahiptir. Tevekkül, sebebin vukuundan sonra iken tefvîz, hem sebebin vukuundan önce hem de sonradır. Tefvîz teslim olmanın ileri boyutudur.¹¹⁶

Osmânzâde Hüseyin Vassâf eserinde Ebû Medyen'in tevhîd ve tevekkülde meşâyih-ı sûfiyyenin imamı olduğunu zikreder.¹¹⁷ Muhtelif

¹¹⁴ Bk. Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn*, c. IV, ss. 2431-2538; Cornell, *The Way of Abû Madyan*, ss. 105-115.

¹¹⁵ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, c. II, s. 2168; Cevherî, *es-Sihâh*, c. IV, s. 256.

¹¹⁶ Hâce Abdullah el-Ensârî el-Herevî, *Menâzilü's-sâirîn*, çev. Abdurrezzak Tek, Bursa: Emin Yay., 2008, s. 96.

¹¹⁷ Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, c. I, s. 280.

kaynaklarda da bu husus özellikle vurgulanmaktadır.¹¹⁸ Ebû Medyen'in hâli ve makamı hem kendi işlerinde hem de başkalarının işlerinde Allah'tan başkasına güvenmeme şeklindedir. İbnü'l-Arabî'nin nakline göre Ebû Medyen, vakti tecrîd ve mal biriktirmekten uzak bir kimse idi. Zamanının çoğunu dağda insanlardan uzak olarak geçirir ve halvete çekilirdi. Ebû Medyen maddî varlığa sahip olmayı hakiki teslimiyet açısından uygun görmezdi. Bu yüzden kendisine her zaman süt veren ceylanın cebinde bulunan bir dinardan dolayı kendisine süt vermediğini sezince sahip olduğu dinarı atmıştır.¹¹⁹

Ebû Medyen'e göre tasavvuf ilmi zühd, ilim, tevekkül ve yakîn olmak üzere dört şeyi elde etmekle gerçekleşir.¹²⁰ *Lezzetü'l-'ayş* kasîdesini¹²¹ ve *Hikemi'*ni neşreden İbn 'Allân (ö.1033/1623) tevekkülü kalbin mâsivâyâ çevrilmeden Allah'ın senin hakkındaki ilmiyle yetinmen olarak ifade eder. Eğer sen bilersen ki Allah senin hâlini bilir, öyleyse ihtiyaçlarını karşılamaya da O kâdirdir. Allah sana babandan anandan hatta kendinden bile daha merhametlidir. Senin yapman gereken kalbini toplaman ve Allah'tan başkasına yönelmemendir.¹²²

Ebû Medyen mürîdânını tevekkül esasına göre yetiştirmiş ve Hak'tan başkasına yönelmekten sakındırmıştır. Ebû Medyen'e göre mürîd eğer Hak'tan gayrısına yönelirse Allah Teâlâ ondan duadan alacağı lezzeti giderir.¹²³ Ebû Medyen kalbin teslimiyetini en şerefli amel olarak görür. Ona göre işlerini Hakk'a tefvîz eden kişiye Cenâb-ı Rabbü'l-âlemîn rahmetle nazar eder.¹²⁴ Sâdık kul Mevlâ'sından başka kimseye ümit bağlamaz.¹²⁵ İhtiyacını herkese duyurarak hâlimden şikâyet edenler saygıdeğer olamazlar, ihtiyaçlarını gizleyenler ise kıymetli ve değerlidir-

¹¹⁸ İbn 'Allân, *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsîyye*, s. 7.

¹¹⁹ İbnü'l-Arabî, *Futuhâtü'l-Mekkiyye*, c. I, s. 465.

¹²⁰ İbn 'Allân, *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsîyye*, s. 50.

¹²¹ Bk. İbn 'Allân, *Şerhu kasîdetey lezzetü'l-'ayş*, ss. 33- 56.

¹²² İbn 'Allân, *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsîyye*, s. 56.

¹²³ İbn 'Allân, *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsîyye*, s. 85; Hakkı, *Hikemiyyât-ı Şeyh Ebû Medyen*, s. 4.

¹²⁴ Hakkı, *Hikemiyyât-ı Şeyh Ebû Medyen*, s. 5.

¹²⁵ Hakkı, *Hikemiyyât-ı Şeyh Ebû Medyen*, s. 7.

ler.¹²⁶ Allah'a tevekkül etmek, Allah'ın zikrinin kulun zikrine gâlip gelmesi anlamına gelir.¹²⁷

Tevhîd

Sözlükte tevhîd kelimesi; tek olmak, bir olmak, birleşmek, bir araya gelmek gibi anlamlara gelir.¹²⁸ Kuşeyrî tevhîdi; Allah'ın vâhid olduğuna hükmetmek olarak tarif eder. Ona göre vâhid kelimesi; Allah'ın zâtını bölünmeden, sıfat ve varlığını teşbihten uzak tutmak, eserlerinde ve fiillerinde ise ortağı bulunduğunu inkâr etmek anlamına gelir.¹²⁹ Tûsî ise tevhîdi; Kadîm'in sonradan olanlardan ayrılması ve tek hâle gelmesi olarak kabul eder.¹³⁰ İmam-ı Gazâlî *İhyâu Ulûmiddîn* adlı eserinde tevhîdi; vasıtalara yönelmeksizin eşyâyı Allah'tan bilmek olarak tarif eder.¹³¹

Tevhîd konusunda meşâyihün imamı kabul edilen Ebû Medyen, Hak zâhir olunca O'nunla beraber başka bir şey kalmadığını ifade etmektedir.¹³² İbn 'Allân bu sözün şerhinde şunları söyler: Bu sözüyle Şeyh Ebû Medyen sâlikin son hâline işaret eder. Bu hâl ğınâ makamıdır. Bu makamda rusûm kalkar ilim ve malûm gider. Bu durumda el-Ahad, el-Ferd, es-Samed'den başka bir şey kalmaz. Nasıl ki güneş doğduğunda yıldızların görülmediği gibi marifet güneşi doğunca da âsâr yok olur ve el-Hayy, el-Kayyûm'dan başkası görünmez. Güneş gece olunca batar, kalbin güneşi ise batmaz. Güneş gözle idrak olunur, kalbin güneşi ise basiretle idrak olunur. Güneş cisimleri aydınlatır, kalbin güneşi ise gizlilikleri aydınlatır.¹³³

¹²⁶ Hakki, *Hikemiyyât-ı Şeyh Ebû Medyen*, s. 8.

¹²⁷ İbn 'Allân, *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsiyye*, s. 162

¹²⁸ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, c. IV, ss. 4232-4235; Cevherî, *es-Sihâh*, c. II, ss. 166-167.

¹²⁹ Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, s. 506.

¹³⁰ Tûsî, *el-Lümâ'*, s. 290.

¹³¹ Gazâlî, *İhyâu ulûmiddîn*, c. I, s. 183.

¹³² İbn 'Allân, *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsiyye*, s. 65.

¹³³ İbn 'Allân, *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsiyye*, s. 65.

Ebû Medyen el-'Akîdetü'l-mübâreke¹³⁴ adlı eserinde Allah'ı mekândan, zamandan keyfiyetten, sınırlamadan tenzih eder. Ona göre Allah'ın sıfatları Allah'ın zâtıyla kâimdir; ne ayrı ne de ona âittir. Allah'ın sıfatları yer ve gökyüzünden münezzehtir. Allah başlangıcı olmayan el-Evvel ve sonu olmayan el-Âhir'dir. Allah ne cevher ne 'araz ne de cisimdir. Onun eşi ve benzeri yoktur.¹³⁵ Marifetin esrârına nâil olan Ebû Medyen¹³⁶ kullara ait hükümleri (şeri'atı) bilmeyi en faydalı ilim olarak görürken en üstün ilim olarak da tevhîdi görür.¹³⁷

Müşâhede

Sözlükte müşâhede; gözle görmek, seyretmek, tanık olmak, tasdîk etmek, bir mecliste veya savaşta hazır olmak, idrak etmek, kesin olarak haber vermek, bilmek, yemin etmek gibi anlamlara gelir.¹³⁸ İsmail Ankaravî (ö.1041/1631) müşâhedeği baştan örtünün kaldırılması olarak tarif eder.¹³⁹ Muhyiddin İbnü'l-Arabî'ye göre müşâhede şüphe olmayan kesin hakikattir. Müşâhedenin iki manası vardır: Bunlardan birisi eşyâyı tevhîdin delili olarak görmek, ikincisi ise eşyada Hakk'ı görmektir.¹⁴⁰

Kuşeyrî eserinde muhâdaradan sonra mükâşefe, mükâşefeden sonra da müşâhedenin geldiğini beyan eder. Ona göre muhâdara sâhibi Allah'ın âyetlerine bağlıdır. Mükâşefe sâhibi Allah'ın sıfatlarına açılır. Müşâhede sâhibi ise Allah'ın zâtına atılır. Muhâdara sâhibi akli hidayete erdirir, mükâşefe sahibini ilmi Allah'a yaklaştırır, müşâhede sahibini mârifeti Allah'ta mahv eder. Kuşeyrî'ye göre müşâhedenin özünü Cüneyd-i Bağdâdî'nin şu sözü temsil eder: Müşâhede; kendini kaybederek Hakk'ı bulmaktır.¹⁴¹ İbnü'l-Arabî *Futuhâtü'l-Mekkiyye* adlı eserinde Hakk'ı

¹³⁴ Bu eser Cornell'in *The Way of Abû Madyan* adlı eserinde yer almaktadır. Bk. *The Way of Abû Madyan*, s. 49.

¹³⁵ Cornell, *The Way of Abû Madyan*, ss. 49-53.

¹³⁶ İbn 'Allân, *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsîyye*, s. 7.

¹³⁷ İbn 'Allân, *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsîyye*, s. 136.

¹³⁸ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, c. II, ss. 2107-2110; Cevherî, *es-Sihâh*, c. II, ss. 87-88.

¹³⁹ İsmail Ankaravî, *Minhâcü'l-fukarâ*, Bulak: Dârü't-tıbâ'ati'l-bahr, 1256, s. 247.

¹⁴⁰ İbnü'l-Arabî, *Futuhâtü'l-Mekkiyye*, c. II, s. 173.

¹⁴¹ Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, ss. 183-184.

müşâhedeyi fenâ makamı olarak görür. Ona göre fenâ makamında talep söz konusu olmaz.¹⁴²

Muhabbeti Allah'a ünsiyet ve ona şevk duymak olarak kabul eden¹⁴³ Ebû Medyen'in tasavvuf anlayışında müşâhede önemli yer tutar. O mürîdânına müşâhede makâmına erişmeleri için yol gösterir. İbnü'l-Arabî'nin kitabında naklettiğine göre Ebû Medyen "Ve (her işinde) ancak Rabbine rağbet et (O'na sarıl ve O'ndan iste)"¹⁴⁴ (İnşirah 94/8) âyetini: Kalbini Rahmân'ı müşâhedeye yönelt ve sürekli Rabb'ini iste şeklinde tefsir etmiştir.¹⁴⁵ Ebû Medyen'e göre müşâhede makamında Hak apaçık ortaya çıkınca halk ortadan kalkar ve sadece Hak kalır.¹⁴⁶

Birinci tabaka evliyâullahdan olduğuna ittifak edilen Ebû Medyen vahşî hayvanların bile kendisine boyun eğdiği kerâmet sahibi bir zattır.¹⁴⁷ İmâm-ı Şa'rânî eserinde Ebû Medyen'in şöyle dediğini rivayet eder: Allah kudretiyle vücûdumu ızhar eder. Beni koruyan ve bana başarı ihsan eden Allah bana tahkik âlemini açar. Hayatım vahdaniyyet üzerine kâimdir. Rûhum gayb ilimlerine vâkıftır.¹⁴⁸ Şa'rânî'nin naklettiği bu ifadelerden Ebû Medyen'in müşâhede/fenâ makamını zevk ettiği ve zâhirin dışında ledünnî ilme vâkıf olduğu anlaşılmaktadır. Ebû Medyen'e göre ihlâsın alâmeti Hakk'ı müşâhedede halkın yok olmasıdır.¹⁴⁹

Ebû Medyen'in İstiğfâr Kasîdesi

Bu bölümde İstiğfâr Kasîdesi'ne geçmeden önce Ebû Medyen'in eserlerini zikretmek faydalı olacaktır. Onun eserleri arasında Ünsü'l-Vahîd ve nüzhetü'l-mürîd fî ilmi't-tevhîd, Bidâyetü'l-mürîd, el-Akîdetü'l-mübâreke, Risâle fî mâ yecibü 'ale'l-mürîd, Risâle fi's-sülûk, Gâyât, el-Vasiyye, olmak üzere yedi kitap, Dîvan, Hırzû'l-aksâm li cem'î'l-ilel ve'l-eskâm, el-

¹⁴² İbnü'l-Arabî, *Futuhâtü'l-Mekkiyye*, c. I, s. 766.

¹⁴³ İbn 'Allân, *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsîyye*, s. 170.

¹⁴⁴ "وَالِي رَبِّكَ فَارْغَبْ" Âyetin meali için bk. Feyzî, *Feyzü'l-Furkân*, s. 596.

¹⁴⁵ İbnü'l-Arabî, *Futuhâtü'l-Mekkiyye*, c. I, s. 791.

¹⁴⁶ Câmî, *Nefahâtü'l-Üns*, s. 739; Mahmûd, *Ebû Medyen el-Çavs*, s. 69.

¹⁴⁷ Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, c. I, s. 280; İbn 'Allân, *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsîyye*, s. 22.

¹⁴⁸ Şa'rânî, *Levâkihu'l-envâr*, c. I, ss. 154-155.

¹⁴⁹ İbn 'Allân, *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsîyye*, s. 226.

Kasîdetü'n-nûniyye, el-Kasîdetü'l-bâiyye, el-Kasîdetü'l-lâmiyye, el-Kasîdetü'l-mîmiyye, el-Kasîdetü'r-râiyye, el-Kasîdetü'l-hamriyye, Münâcâtü Şeyh Ebî Medyen, Kasîdetü mâladdatü'l-'ais, Kasîdetü'l-cevher, Kasîdetü'l-lezzeti'l-'ayş olmak üzere 10'un üzerinde manzum eser ismi zikredilmektedir.¹⁵⁰

Ebû Medyen'e ait zikredilen ister mensur isterse manzum bütün eserlerin farklı kütüphanelerde yazma nüshaları mevcuttur. Ancak bu nüshalar arasında ciddi farklılıklar göze çarpmaktadır. Bu farklılığın temel sebepleri arasında eserlerin Ebû Medyen'in hayatında değil vefatından en az iki asır sonra talebelerin hıfzına göre yazılmış olması¹⁵¹ ve istinsah hataları olarak görmek gerekir.

Eserleri incelendiğinde Ebû Medyen'in söz sanatında usta ve şairlik yönünün güçlü olduğu görülür. O sözü uzatmaktan son derece kaçınmış, görüşlerini kısa ve öz olarak ifade etmiştir. Ebû Medyen'in edebî, cezbedici ve akıcı şiirlerine talebeleri yoğun ilgi göstermişlerdir. Talebeler bu şiirleri vird haline getirerek zikir meclislerinde okumuşlar ve şiirlerin zevkinden istifade etmişlerdir.¹⁵²

Ebû Medyen'in manzum eserlerinden biri de el-Kasîdetü'l-istiğfâriyye'dir. Osmanzâde Hüseyin Vassâf'ın (ö.1348/1929) ifadesine göre gönle hoşnutluk veren bu kasîde alanında tek olup bir benzerinin yazılamayacağı özelliktedir.¹⁵³ Adından da anlaşıldığı gibi bu Kasîde'de yoğun bir şekilde tevbe konusu işlenmiştir.

Bu bölümün konusu olan İstiğfar Kasîdesi, üç nüsha göz önünde tutularak hazırlanmıştır. Bu nüshalardan biri Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde¹⁵⁴ diğeri ise Milli Kütüphane'de yer almakta-

¹⁵⁰ Bk. Ulupınar, "Ebû Medyen el-Mağribî", ss. 66-70; Cornell, *The Way of Abû*, ss. 41-175; İbn Allân, *Şerhu kasîdetey lezzeti'l-'ayşi*, s. 11.

¹⁵¹ Özköse, *Tasavvufî Hikmet*, s. 54, 73.

¹⁵² Özköse, "İbnü'l-Arabî'nin Şeyhi Ebû Medyen", s. 109.

¹⁵³ Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, c. I, s. 281.

¹⁵⁴ Bk. Ebû Medyen, *el-Kasîdetü'l-istiğfâriyye*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Ktp., nr. 37229, vr.2a-3b.

dır.¹⁵⁵ Üçüncü nüsha ise matbu olup Vincent J. Cornell tarafından hazırlanan *The Way of Abû Madyan* adlı eserde bulunmaktadır.¹⁵⁶ Ankara İlahiyat Fakültesi ve Milli Kütüphane'de yer alan nüshalar kırk bir beyitten oluşurken Cornell'ın hazırladığı nüsha ise otuz sekiz beyitten müteşekkildir. Cornell'ın dışındaki nüshalarda kasîdenin yazarı Ebû Medyen'in İbnü'l-Arabî'nin şeyhi olduğu özellikle vurgulanmıştır. Ankara İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde yer alan nüsha ile Milli Kütüphane'de bulunan nüsha bazı küçük farklılıklar dışında genelde birbiriyle aynıdır. Cornell'ın tahkik ettiği nüshada ise bazı ciddi kelime yazım yanlışlıkları göze çarpmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada Ankara İlahiyat Fakültesi ile Milli Kütüphane'de yer alan nüshalar esas alınmıştır. Beyitlerin numaralandırılması tarafımıza aittir. Kırk bir beyitlik İstiğfâr Kasîdesi şöyledir:

أَلْفَصِيدَةُ الْإِسْتِغْفَارِيَّةُ لِلشَّيْخِ أَبِي مَدْيَنَ الْمَغْرِبِيِّ وَهُوَ أَسْتَاذُ الشَّيْخِ الْأَكْبَرِ مُحْيِي الدِّينِ ابْنِ الْعَرَبِيِّ
رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱- بِسْمِ اللَّهِ ابْتَدَيْ فِي كُلِّ مُحْتَرَمٍ	وَالْحَمْدُ لِلَّهِ فِي بَدْيِي وَمُخْتَلَمٍ
۲- اسْتَغْفِرُ اللَّهَ مَوْلَانَا وَخَالِقَنَا	مِنْ كُلِّ تَقْصِيرِنَا بِالسُّكْرِ لِلنَّعَمِ
۳- اسْتَغْفِرُ اللَّهَ مُجْرِي الْفُلْكَ بِالظُّلَمِ	عَلَى عِبَابِ مِنَ النَّبَارِ مُلْتَطِمِ
۴- اسْتَغْفِرُ اللَّهَ مُنْجِي الْمُسْتَجِيرِ بِهِ	إِذَا أَلَمَ بِهِ طَيْفٌ مِنَ اللَّيْمِ
۵- اسْتَغْفِرُ اللَّهَ عَفَّارَ الذُّنُوبِ لِمَنْ	بِالْإِنْكَسَارِ آتَى وَالذُّلَّ وَالنَّدَمِ
۶- اسْتَغْفِرُ اللَّهَ سَنَّارَ الْعُيُوبِ عَلَى	أَهْلِ الْعُيُوبِ وَمُنْجِيهِمْ مِنَ النَّعَمِ
۷- اسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِنْ سِرِّي وَمَنْ عَلَنِي	وَمَنْ تَقَلَّبَ قَلْبِي وَابْتَسَامَ فَمِي
۸- اسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِنْ نُطْقِي وَمَنْ خُلْفِي	وَشَيْنِ شَانِي وَمِنْ سَكْلِي وَمِنْ شَيْمِي
۹- اسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِنْ سَمْعِي وَمَنْ بَصَرِي	وَمَنْ ضَمِيرِي وَمَنْ فِكْرِي وَمَنْ كَلِمِي
۱۰- اسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِنْ قَوْلِي وَمَنْ عَمَلِي	وَمِنْ مَجَاهِدَتِي جَهْدِي وَمِنْ سَأَمِي

¹⁵⁵ Bk. Ebû Medyen, *el-Kasidetü'l-istiğfâriyye*, Milli Ktp., nr. Yz. A 819/7, vr.125a-126a.

¹⁵⁶ Bk. Cornell, *The Way of Abû Madyan*, ss. 41-47.

- ۱۱- اَسْتَغْفِرُ اللهَ مِنْ جَهْلِي وَمِنْ ذَلِّي
- ۱۲- اَسْتَغْفِرُ اللهَ مِمَّا قَدْ جَنَنْتُهُ بِيَدِي
- ۱۳- اَسْتَغْفِرُ اللهَ مِمَّا لَمْ تَكُنْ كَسَبْتَهُ
- ۱۴- اَسْتَغْفِرُ اللهَ مِنْ نَفْسِي وَمِنْ نَفْسِي
- ۱۵- اَسْتَغْفِرُ اللهَ مِنْ طَبِيعِي وَمِنْ طَمَعِي
- ۱۶- اَسْتَغْفِرُ اللهَ مِنْ قَوْلِي اَنَا وَمَعِي
- ۱۷- اَسْتَغْفِرُ اللهَ مِمَّا لَسْتُ اَعْلَمُهُ
- ۱۸- اَسْتَغْفِرُ اللهَ مِنْ نَوْمِي وَمِنْ سِنِّي
- ۱۹- اَسْتَغْفِرُ اللهَ مِنْ يَوْمِي وَلَيْلَتِي
- ۲۰- اَسْتَغْفِرُ اللهَ مِمَّا كَانَ فِي صَغْرِي
- ۲۱- اَسْتَغْفِرُ اللهَ مَا هَبْتُ يَمَانِيَّةً
- ۲۲- اَسْتَغْفِرُ اللهَ مَا سَارَ الْحَجِيحُ اِلَيَّ
- ۲۳- اَسْتَغْفِرُ اللهَ مَا لَاحَ الصَّبَاخُ وَمَا
- ۲۴- اَسْتَغْفِرُ اللهَ تَعْدَادَ الْحُرُوفِ وَمَا
- ۲۵- اَسْتَغْفِرُ اللهَ تَعْدَادَ الْهُوَامِ وَمَا
- ۲۶- اَسْتَغْفِرُ اللهَ تَعْدَادَ النَّبَاتِ وَمَا
- ۲۷- اَسْتَغْفِرُ اللهَ تَعْدَادَ الرِّيَاحِ وَمَا
- ۲۸- اَسْتَغْفِرُ اللهَ تَعْدَادَ الْكُوكِبِ فِي
- ۲۹- اَسْتَغْفِرُ اللهَ تَعْدَادَ الرَّمَالِ وَمَا
- ۳۰- اَسْتَغْفِرُ اللهَ تَعْدَادَ الْخَلَائِقِ وَمِنْ
- ۳۱- اَسْتَغْفِرُ اللهَ تَعْدَادَ الْخَوَاطِرِ فِي
- ۳۲- اَسْتَغْفِرُ اللهَ جَلَّ اللهُ خَالِفَنَا
- ۳۳- اَسْتَغْفِرُ اللهَ جَلَّ اللهُ رَاذِقَنَا
- وَمِنْ كِبَائِرِ اَثَامِي وَمِنْ لَمَمِي
- مِنْ الْخَطَايَا وَمِمَّا قَدَّمْتُ قَدَمِي
- كَفَى وَمَا اَكْتَسَبْتُ فِي مَبْلَغِ الْحُلْمِ
- وَخَاطِرِ وَخَطُورِ الْوَهْمِ بِاللُّهْمِ
- وَمِنْ تَحْوُلِ حَالِي حَالَةَ السَّقَمِ
- وَلِي وَعِنْدِي وَمِنْ ظَنِّي وَ مِنْ فَهْمِي
- وَمَا عَلِمْتُ وَمَا صَرَفْتُ بِالْقَلَمِ
- وَيَقْطَنِي وَبِهِ عَشْتُ مُعْتَصِمِي
- وَ مِنْ عَدِ قَبْلِ اَنْ يَبْدُوا مِنَ الْعَدَمِ
- مِنْ الْخِلَافِ لِعَصْرِ الشَّيْبِ وَالْهَرَمِ
- وَسَحَّتِ السُّحُبُ فِي السَّاحَاتِ وَالْاِكْمِ
- مَعَالِمِ شُرِفَتْ بِالْجَلِّ وَالْحَرَمِ
- تَرَنَّمَ الْوُرُوقُ فِي الْاَغْصَانِ بِالنَّعَمِ
- فِي الذِّكْرِ مِنْ آيَةِ ثَلْثِي وَمِنْ حَكَمِ
- فِي الْاُفُقِ مِنْ عَالَمِ وَالْاَرْضِ مِنْ عِلْمِ
- فِي الْبَرِّ مِنْ نِعَمِ وَالْبَحْرِ مِنْ نَعَمِ
- تَجْرِي عَلَيْهِ مِنَ الْاَقْوَاتِ وَالْقَسَمِ
- دَاجِي الْغَيَابِ مِنْ بَادٍ وَ مُكْتَنِمِ
- يُنْهَلُ فِي عَالَمِ الدُّنْيَا مِنَ الذِّيمِ
- اِنْسٍ وَجِنٍّ وَمِنْ عُرْبٍ وَمِنْ عَجَمِ
- صُنُورِ اَهْلِ النُّفَى وَالْعِلْمِ وَالْحِكْمِ
- بَارِي الْبَرَايَا وَمُنْشِينَا مِنَ الْعَدَمِ
- قَبْلَ الْوُجُودِ وَقَدَرِ سَائِرِ الْقَسَمِ

الْمُنْعَمُ الْمُفْضِلُ الْمُوصُوفُ بِالْكَتْمِ	۳۴- أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ لَا تُحْصَى لَهُ نِعَمٌ
مُغْنِي الْقُرُونِ وَمُغْنِي سَائِرِ الْأُمَمِ	۳۵- أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ جَلَّ اللَّهُ قَابِضُنَا
بَعْدَ الْمَمَاتِ وَمُحِي الْأَعْظَمِ الرَّمَمِ	۳۶- أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ جَلَّ اللَّهُ بَاعِثُنَا
لِيَوْمِ مُزْدَجِمِ الْأَمْلَاقِ وَالْأُمَمِ	۳۷- أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ جَلَّ اللَّهُ جَامِعُنَا
مِمَّا ذَكَرْتُ مِنَ الْأَجْنَاسِ وَالنَّسَمِ	۳۸- أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً
أَتْنَى عَلَى نَفْسِهِ مِنْ قَبْلِ فِي الْقَدَمِ	۳۹- أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ لَا أَحْصِي عَلَيْهِ تَنَّا
خَيْرِ الْبَرِيَّةِ مِنْ بَاكٍ وَمُبْتَسِمِ	۴۰- ثُمَّ الصَّلَاةُ عَلَى الْمُخْتَارِ مِنْ مُضَرٍ
مِنْ رَبِّنَا وَعَلَى الْأَتْبَاعِ كُلِّهِمْ	۴۱- وَالْأَلِ وَالصَّخْبِ وَالنَّسْلِيمِ تَتَّبِعُهَا

Muhyiddîn İbnü'l-Arabî'nin üstadı Şeyh Ebû Medyen el-Mağribî'ye (Allah her ikisinden râzı olsun) ait *el-Kasîdetü'l-istiğfâriyye*'si.

Bismillâhirrahmânirrahîm

'Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla'

1. Her saygın işe 'Besmele' ile başlar ve her işin başında ve sonunda 'Elhamdülillâh' derim.
2. Nimetlere şükreder, her türlü günahımızdan Hâlik'ımız ve Mevlâ'mız olan Allah'tan bağışlanma dilerim.
3. Karanlıkta gidip gelen dalgalar üzerinde kocaman gemiyi yürüten Allah'tan bağışlanma dilerim.
4. Rüyasında günahlarından dolayı elem gören ve kendisine sığınanı sıkıntıdan kurtaran Allah'tan bağışlanma isterim.
5. Pişman ve mütevazı olarak gelen gönlü kırığın günahlarını affeden Allah'tan bağışlanma isterim.
6. Kusurlu insanların ayıplarını örten ve intikam almadan onları kurtaran Allah'tan bağışlanma dilerim.
7. Sırrımdan, zâhirimden, kalbimin değişmesinden ve ağızımın gülmesinden Allah'tan bağışlanma isterim.

8. Konuşmamdan, ahlâkımdan, şanımdan zedelenmesinden, sûretimden ve huylarımdan Allah'tan bağışlanma isterim

9. Kulağımdan, gözümden, içimden, düşüncemden ve sözlerimden Allah'tan bağışlanma isterim.

10. Sözümden, işimden, gayretimden ve kötümserlikten Allah'tan bağışlanma isterim.

11. Cehaletimden, küçük ve büyük günahlarımdan Allah'tan bağışlanma isterim.

12. Elerim ve ayaklarımın işlediği suçlardan Allah'tan bağışlanma isterim.

13. Ergenlik çağında işlediklerimden ve yeterli olmayan amellerimden Allah'tan bağışlanma isterim.

14. Canımdan, nefesimden, akla gelen düşüncelerden ve suçlama gerektiren vehimlerden Allah'tan bağışlanma isterim.

318

OMÜİFD

15. Mizacımdan, arzularımdan ve hastalık hâlinde hâlimin değişmesinden Allah'tan bağışlanma isterim.

16. Bana ait, benimle beraber, benim için olan sözden, zannımdan ve anlayışımdan Allah'tan bağışlanma isterim.

17. Bildiklerimden ve bilmediklerimden, kalemle yazdıklarımın Allah'tan bağışlanma isterim.

18. Uykuymdan, uyuklamamdan ve sıkı sıkıya yaşadığım yakaza hâlimden Allah'tan bağışlanma isterim.

19. Günüm ve gecesinden, yokluğun ortaya çıkmadan öncesi yarından Allah'tan bağışlanma isterim.

20. Yaşlandığım zaman yaptıklarımın muhalif olarak küçüklüğümde yaptıklarımın Allah'tan bağışlanma isterim.

21. Toz dumanın kalktığı, bulutların açık arazi ve kayalıklara yağmur bıraktığı zaman Allah'tan bağışlanma isterim.

22. Hil ve haram bölgesi olarak şeref bulan yerleri hacıların yürüyüp geçtikleri zaman Allah'tan bağışlanma isterim.

23. Sabah ortaya çıktığında, dallarda bulunan yaprakların name ile terennümlerinde Allah'tan bağışlanma isterim.

24. Hikmet içeren âyetlerin zikrinde harflerin sayısınca Allah'tan bağışlanma isterim.

25. Özel ismin yeryüzündeki ve kâinatın ufkunda bulunan küçük canlılar sayısınca Allah'tan bağışlanma isterim.

26. Denizdeki nimetler ve karadaki nimet olan bitkiler sayısınca Allah'tan bağışlanma isterim.

27. Rızıkların ve nasiplerin üzerine esen rüzgârlar sayısınca Allah'tan bağışlanma isterim.

28. Karanlıklarda gizlenen ve açığa çıkan yıldızlar sayısınca Allah'tan bağışlanma isterim.

29. Dünya âleminde sürekli yağan yağmurlarla suya doyan kumlar sayısınca Allah'tan bağışlanma isterim.

30. Arap, Arap olmayan, cin, insan ve yaratılmışlar sayısınca Allah'tan bağışlanma isterim.

31. Hikmet, ilim ve takvâ ehlinin gönlüne gelen havâtır sayısınca Allah'tan bağışlanma isterim.

32. Mahlûkatı benzersiz yaratan ve bizi yoktan var eden Hâlik'ımız Yüce Allah'tan bağışlanma isterim.

33. Varlıktan önce rızıklarımızı kadere göre taksim eden Râzik'ımız Yüce Allah'tan bağışlanma isterim.

34. Verdiği nimetler sayılmayan, nimet verici, üstün kılan ve gizlilikle mevsûf olan Allah'tan bağışlanma isterim.

35. Diğer ümmetleri ve asırları zengin kılan ve bizi öldüren Yüce Allah'tan bağışlanma isterim.

36. Çürümüş kemiklere hayat veren ve öldükten sonra bizi tekrar diriltiren Yüce Allah'tan bağışlanma isterim.

37. Ümmetlerin ve meleklerin izdiham ettiği o gün bizi toplayan Yüce Allah'tan bağışlanma isterim.

38. Alıp verdiğim nefesten ve çeşit çeşit zikirlerimden kat kat Allah'tan bağışlanma isterim.

39. Allah'a hakkıyla sena edemem. Allah, kıdemden önce kendisine sena ettiği gibidir. Allah'tan bağışlanma isterim.

40. Bunlardan sonra salât ise yeri geldiğinde gülen yeri geldiğinde ağlayan mahlûkâtın en hayırlısı, varlığın özü olan ve Mudar'dan seçilmiş (Muhammed'e) olsun.

41. Ayrıca salat onun ehl-i beytine, sahâbesine ve Rabbimize tabi olarak teslim olanların hepsinin üzerine olsun.

Sonuç

Endülüs kökenli Ebû Medyen tasavvuf tarihinin önemli şahsiyetlerinden biridir. Yetiştirdiği çok sayıda müridleri ile birçok tarîkatın oluşumuna ve gelişimine katkı sağlamıştır. Asrının kutbu kabul edilen Ebû Medyen'in etkisinde kalan tarîkatların başında Şâzeliyye gelmektedir. Şâzeliyye tarîkatı vâsıtasıyla Ebû Medyen'in dîn ve tasavvuf anlayışı yayılmıştır. Ebû Medyen'in tesirinde kalan en meşhur talebelerinden biri de Muh-yiddîn İbnü'l-Arabî'dir. İbnü'l-Arabî birçok eserinde 'şeyhim' diye hitap ettiği Ebû Medyen'in görüş ve düşüncelerini naklederek geniş kesimlerin onu tanmasına vesile olmuştur. İbnü'l-Arabî'nin görüş ve düşüncelerinin temelinde Ebû Medyen önemli bir yer işgâl etmiştir.

Ebû Medyen'in Kuzey Afrika'nın dîn ve tasavvuf anlayışının oluşmasında önemli bir yeri bulunmaktadır. O, Kur'an ve sünnet temelli zâhir ve bâtın uyumlu tasavvuf anlayışını benimsemiştir. Mağrib bölgesinin şeyhi kabul edilen Ebû Medyen, çok sayıda talebe yetiştirdiği gibi birçok da eser vücuda getirmiştir. Eserleri derin anlam yüklü veciz ve edebî ibârelerden oluşmaktadır. Geride bıraktığı eserleriyle günümüz tasavvuf hareketlerini etkilemektedir.

Bu çalışmanın bir bölümü talebelerin vird haline getirdiği Ebû Medyen'in *İstiğfâr Kasîdesi*'ni konu etmiştir. Tespit edilen üç nüsha çerçevesinde Kasîde'nin hem Arapça metni hem de manası verilmiştir. Ebû

Medyen'nin din ve tasavvuf konusunda yaklaşımlarının bilinmesi açısından bu kasîde önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Addas, Claude. *İbn Arabî*. trc. Atila Ataman. İstanbul: Gelenek Yayınları, 2003.
- Ankaravî, İsmail. *Minhâcü'l-fukarâ*. Bulak: Dârü't-Tıbbâ'ati'l-Bahr, 1256.
- Câmî, Abdurrahman. *Nefahâtü'l-Üns*. çev. Lâmiî Çelebi. nşr. Süleyman Uludağ, Mustafa Kara. İstanbul: Marifet Yayınları, 1995.
- el-Cezâirî, Mübârek b. Muhammed. *Târîhu'l-Cezâir fi'l-kadîm ve'l-hadîs*. 2 cilt. Cezâir: el-Müessesse el-vataniyye li'l-kitâb, 1406/1986.
- Cevherî, Ebû Nasr İsmail b. Hammâd. *es-Sihâh*. thk. Emîl Bedî' Yakub, Muhammed Nebîl. 6 cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1420/1999.
- Ebû Medyen. *el-Kasîdetü'l-istiğfâriyye*. Milli Ktp., Yz. A 819/7:125a-126a.
- Ebû Medyen. *el-Kasîdetü'l-istiğfâriyye*. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Ktp., 37229: 2a-3b.
- Ebû Nu'aym el-İsfehânî, Ahmed b. Abdullah. *Hilyatü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ*. nşr. Mustafa Abdülkâdir 'Atâ, 12 cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1427/2007.
- el-Gazâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed. *İhyâu ulûmi'd-dîn*. nşr. Muhammed Vehbi Süleyman, Üsâme Amûre, 5 cilt. Dimeşk: Dârü'l-Fikir, 1427/2006.
- el-Ğibrînî, Ahmed b. Ahmed b. Abdullah Ebu'l-Abbâs. *'Unvânü'd-derâye fi men 'urife mine'l-ulemâi fi'l-mietî't-sebi'a bi Bicâye*. thk. 'Âdil Nüveyhuz. 2. Baskı. Beyrut: Menşûrâtü dâri'l-âfâki'l-cedîde, 1979.
- el-Ğurâb, Mahmûd Mahmûd. *eş-Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn İbnü'l-Arabî*. Dimeşk: Matba'atü Nadır, 1411/1991.
- el-Kettânî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ca'fer b. İdrîs. *Selvetü'l-enfâs ve muhâdese-tü'l-ekyâs*. nşr. Abdullah Kâmil el-Kettânî, Hamza b. Muhammed Tayyib el-Kettânî, Muhammed Hamza b. Ali el-Kettânî. 3 cilt. Dârü's-sekâfe, 1425/2004.
- el-Kuşeyrî, Ebû'l-Kâsım Abdülkerim b. Hevâzin. *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*. thk. Abdulhalim Mahmûd, Mahmud b. eş-Şerîf. Dimeşk: 1423/2002.
- es-Sallâbî, Ali b. Muhammed Muhammed. *'Asru'd-devleti'z-Zenkiyye*. Birinci Baskı. Kahire: Müessesetü İkra, 1428/2007.
- eş-Şa'rânî, Abdülvehhâb. *Levâkihu'l-envâr fi tabakâti'l-ahyâr, et-Tabakâtü'l-kübrâ*. 2 cilt. Mısır: el-Matba'atü'l-Âmiretü'l-Osmâniyye, 1305.
- eş-Şeyh, Bedevî Mahmûd. *el-Kenzü'l-ferîd fi't-tasavvufi'r-reşîd*. 2 cilt. Kâhire: Heydeberc, 2008.
- et-Tûsî, Ebû Nasr es-Serrâc. *el-Lümâ'*. thk. Abdulhalim Mahmud, Tahâ Abdülbâkî Sürûr. Mektebetü's-Sikâfeti'd-Dîniyye: 1423/2002.

- Ezherî, Mansûr Muhammed b. Ahmed. *Mu'cemu tehzîbi'l-luğa*. thk. Rıyâd Zekî Kâsım. 4 cilt. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 422/2001.
- Feyizli, Hasan Tahsin. *Feyzü'l-Furkân Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meali*. İstanbul: Server İletişim, 2007.
- Hakkı, İsmail. *Hikemiyyât-ı Şeyh Ebû Medyen*. İstanbul: Mürettebîn-i Osmâniyye Matbaası, 1328.
- Herevî, Hâce Abdullah el-Ensârî. *Menâzilü's-sâirîn*. çev. Abdurrezzak Tek. Bursa: Emin Yayınları, 2008.
- Hoca Efendi, Seyyid Muhammed. *Tasavvuf Tarikatlar ve Silsileleri*. 4 cilt. İstanbul: Ustaoglu Kitabevi, 2005.
- Hûtisimâ, T., T. V. Ernold, R. Bâsîyet, R. Hartemân. *Mûcizu dâirati'l-me'ârifî'l-İslâmiyye*, thk. İbrahim Zeki Hurşîd. Ahmed eş-Şentanâvî, Abdulhamid Yunus, Hasan Habeşî, Abdurrahman eş-Şeyh, Muhammed 'Inâî, Birinci Baskı, 33 cilt. Merkezü'ş-şârika li'l-ibdâ'î'l-fikri 1418/1998.
- İbn 'Allân, Ahmed b. İbrahim. *Şerhu'l-hikemi'l-ğavsiyye*. nşr. Ahmed Ferîd el-Mezîdî. Kâhire: Dârü'l-Âfâki'l-'Arabiyye, 1428/2008.
- İbn 'Allân, Ahmed b. İbrahim. *Şerhu kasîdetey lezzeti'l-'ayşi ve hâlû's-sülûk*. nşr. Muhammed el-Avvâd. Suriye: 1428/2008.
- İbn Arabî. *Tedbîrât-ı İlahiyye Tercüme ve Şerhi*. trc. Ahmed Avni Konuk, nşr. Mustafa Tahralı. İstanbul: İz Yayıncılık, 1992.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd. *Sünen-i İbn Mâce*. 2 cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992.
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fazl Cemâleddîn Muhammed b. Mûkerrem. *Lisânü'l-Arab*. thk. Yusuf el-Bukâ'î, İbrahim Şemseddîn, Nıdâl Ali. 4 cilt. Beyrut: 1426/2005.
- İbnü Ebî'd-Dünya, Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed b. 'Abîd b. Süfyân el-Kureşî, *Mevsû'atü'l-İmâm Ebi'd-dünyâ*. 8 cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-'Asriyye, 1426/2006.
- İbnü'l-Arabî, Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn. *Fusûsu'l-Hikem*. nşr. Ebu'l-'Alâ 'Afiî. 2 cilt (1 mücellet). Dâru İhyâi'l-Kübübi'l-'Arabiyye: 1365/1946.
- İbnü'l-Arabî, Muhyiddin Ebû Abdullah Mahammed b. Ali. *Futuhâtü'l-Mekkiyye*. 8 cilt (4 mücellet). Mısır: 1293.
- İbnü'l-Arabî, Muhyiddîn et-Tâî el-Endülüsî. *Rûhu'l-kuds fî muhâsebeti'n-nefs*. nşr. Mahmûd Beycû. Dimeşk: Dârü'l-Beyrûtî, 1426/2005.
- İbnü'l-Mübârek, Abdullah el-Merzevî. *Kitâbü'z-Zühâd*. nşr. Habîburrahmân A'zamî. Dârü'l-Kütübî'l-'İlmiyye, t.y.
- İbnü'l-Mülakkım, Sirâcuddîn Ebû Hafs Ömer b. Ali b. Ahmed el-Mısırî. *Tabakâtü'l-evliyâ*. nşr. Mustafa Abdulkâdir Atâ. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-'İlmiyye, 1428/2006.
- İlhî, İhsân. *et-Tasavvuf el-menşeü ve'l-masâdir*. Lahor: İdâretü tercümâni's-selef, 1406/1986.

- Îzûlî, Rıdvân Muhammed Sa'îd 'Accâc. "Tecelliyâtı'l-hubbi'l-ilâhî ve felsefetühû fi'ş-ş'ri's-sûfî: Ebû Medyen et-Tilimsânî enmûzecen". *Ekev Akademi Dergisi* 17, sy. 55. Bahar 2013.
- Kâşânî, Abdürrezzak. *Tasavvuf Sözlüğü*. trc. Ekrem Demirli. İstanbul: İz Yayıncılık, 2004.
- Kılıç, Mahmud Erol. *Şeyh-i Ekber*. İstanbul: Sufi Kitap, 2011.
- Mahmûd, Abdülhalîm. *Ebû Medyen el-Çavs*. Kahire: Dârü'l-Ma'ârif, 1985.
- Makdîs, Mahmûd. *Nüzhëtü'l-enzâr fi 'acâibi't-tevârîh ve'l-ehbâr*. thk. Ali ez-Zevârî, Muhammed Mahfûz. Birinci Baskı, 2 cilt. Beyrut, Dârü'l-ğarbi'l-İslâmî, 1988.
- el-Medenî, Muhammed b. Rızık b. Abdünnâsır b. Tarhûnî el-Ka'bî es-Sülemî Ebu'l-Erkam el-Mısırî. *et-Tefsîr ve'l-müfessirûn fi ğarbi Afrikiyya*. 1. Baskı. 2 cilt. el-Memleketü'l-'Arabiyetü's-Su'ûdiyye: Dârü İbnü'l-Cevzî, 1426.
- el-Merkâkişî, Ebû Abdullah Muhammed b. Muhammed. *ez-Zeylû ve't-tekmile li kitâbey el-mevsûl ve's-sıla*, thk. İhsan Abbas, Muhammed b. Şerîfe, Beşşâr Avvâd. Birinci Baskı. 5 cilt. Tunus: Dârü'l-ğarbi'l-İslâmî, 2012.
- Mutlu, İsmail. *Tarikatlar-1*. İstanbul: Mutlu Yayınları, 2000.
- Özköse, Kadir. *Tasavvufî Hikmet ve Risâleler*. Konya: Ensar Yayıncılık, 2008.
- Özköse, Kadir. "İbnü'l-Arabî'nin Şeyhi Ebû Medyen Şuayb el-Ensârî'nin Hayatı, Eserleri ve Tesir Halkası". *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, sy. 21. 2008.
- Sa'dullah, Ebu'l-Kâsım. *Târihü'l-Cezâri's-sekâfi*. 10 cilt. Cezâir: Dârü'l-Basâir, 2007.
- es-Se'âlebî, Muhammed b. el-Hasan b. el-'Arabî b. Muhammed e-Hacevî. *el-Fikrî's-sâmî fi târihi'l-fikhi'l-İslâmî*. Birinci Baskı, 2 cilt. Beyrut: Darü'l-kütübi'l-'İlmiyye, 1415/1995.
- es-Sicilmâsî, İbn Zeydân Abdurrahman b. Muhammed. *İthâfû e'lâmi'n-nâs*. thk. Ali Ömer. Birinci Baskı. 5 cilt. Kahire: Mektebetü's-sikâfetü'd-diniyye, 1429/2008.
- es-Subkî, Tâcüddîn Abdülvehhâb b. Takıyüddîn. *Tabakâtü'ş-Şâfi'iyyeti'l-kübrâ*. thk. Mahmûd Muhammed et-Tannâhî, Abdülfettah Muhammed el-Huluv. 10 cilt. Hecer, 1413.
- Rabbânî, Ahmed b. Abdülehad es-Serhendî el-Fârukî en-Nakşbendî. *el-Mektûbâtü'r-Rabbâniyye*. nşr. Yâr Muhammed el-Cerîr el-Bedhaşî et-Tâlikânî, 3 cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 2004.
- et-Tilimsânî, Şihâbuddîn Ahmed b. Muhammed. *Nefhu't-tîb min ğusni'l-Endülisi'r-ratîb*. thk. İhsan Abbas. 8 cilt. Beyrut: Dâru sadr, 1997.
- Tirmizi, Ebû 'İsa Muhammed b. 'İsâ b. Sevre. *Sünenü't-Tirmizî*. 5 cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992.
- Uludağ, Süleyman. *İbn Arabî*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.

Ulupınar, Hamide. "Ebû Medyen el-Mağribî, Hayatı, Eserleri, Tasavvufî Görüşleri ve Medyeniyye Tarîkatı". Doktora tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2012.

Vassâf, Osmânzâde Hüseyin. *Sefîne-i Evliyâ*. nşr. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz. 5 cilt. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2006.

Yazıcı, Tahsin. "Ebû Medyen", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10:186-187. İstanbul: TDV Yayınları 1994.

